

Elisa Hildén

**LAHJOITETTUJEN VAATTEIDEN VIENTI
JÄTTEEKSI SUOMEN ULKOPUOLELLE**
Tarkastelu monitasohallinnan näkökulmasta

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Tammikuu 2024

TIIVISTELMÄ

Elisa Hildén: Lahjoitettujen vaatteiden vienti jätteeksi Suomen ulkopuolelle. Tarkastelu monitasohallinnan näkökulmasta
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Hallintotieteiden tutkinto-ohjelma
Ympäristöpolitiikka ja aluetiede
Tammikuu 2023

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kuinka vastuut ja velvollisuudet lahjoitettujen vaatteiden hallinnalle ja viennille Suomen ulkopuolelle jakautuvat eri toimijoiden kuten Euroopan Unionin, Suomen hallinnon ja lahjoitettuja vaatteita vastaanottavien organisaatioiden välillä. Tutkimuksen käsitteellinen viitekehys ja kirjallisuuskatsaus muodostuvat monitasohallinnasta, Euroopan unionin ja Suomen hallinnon vaatejätteen sääntelystä sekä yleishyödyllisten ja yksityisten yritysten roolista vaatejätteen hallinnasta. Tutkimuskysymyksiä ovat: *millainen on yleishyödyllisten yritysten vastaanottamien vaatteiden prosessi sekä miten yleishyödylliset yritykset pyrkivät ratkaisemaan vaatejäteongelmaa.*

Tutkielman tutkimusaineistona on kahden yleishyödyllisen yrityksen työntekijän antamat haastattelut syksyllä 2023. Tutkimus on toteutettu laadullisena, eli se ei tuota yleistettävää tietoa. Tutkielman tutkimusmenetelmänä on aineistolähtöinen sisällön analyysi, jonka avulla pyritään ymmärtämään tämänhetkistä tilannetta vaatejätteen hallinnan suhteen. Sisällönanalysissa aineisto on ryhmitelty kahteen eri yläluokkaan: lahjoitettujen vaatteiden prosessiin ja keskeisiin vaatejäteongelman ratkaisuun vaikuttaviin tekijöihin.

Kansainvälinen- ja valtiontaso eivät aseta selkeää ohjeistusta, kuinka vastuu ja velvollisuus vaatejätteestä jaetaan lukuisten eri toimijoiden välillä. Tutkimuksessa selviää lahjoitettujen vaatteiden prosessin sekä yleishyödyllisten yritysten vaatejäteongelman ehkäisemisen keskeisenä tekijänä olevan vaatemassojen lajittelu, jossa organisaatiot lajittelevat vaatteet itse määäämiinsä kategorioihin. Monitasohallinnan näkökulmasta vastuu lahjoitettujen vaatteiden hallinnasta on kasaantunut käytännössä yleishyödyllisille yrityksille lajitteluprosessin myötä. Yleishyödylliset yritykset pyrkivät ideologiassaan hyödyntämään EU:n jätehierarkiaa, eli monitasohallinnan paikallinen taso luo vaatteiden eettisen hallinnan ohjeistuksen kansainvälisen tason toimintamallin avulla. Vaatteiden suuren massan takia niiden sosiaalinen arvo on alhainen, minkä takia haastateltavan mukaan vaatteita ei pystytä kierrättämään Euroopassa. Suuren vaatemasnan mukana Suomesta lähetetään ulkomaille vaatejätettä tuotestatuksella, jonka takia yritysten ei tarvitse noudattaa jätelainsäädäntöä vaatteiden viennissä. Vaihtoehtoinen ratkaisu vaatteiden viennille ulkomaille on ilmaisosastot, jotka vaativat yhteiskunnalta tukea toimiakseen.

Avainsanat: lahjoitettu vaate, tekstiilijäte, monitasohallinta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 MONITASOHALLINNAN KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS JA ERI TASOT LAHJOITETTujen VAATTEIDEN HALLINNASSA.....	4
2.1 Monitasohallinta.....	4
2.2 Vaatejätteen sääntely EU:ssa ja Suomessa	7
2.3 Yksityisen sektorin ja järjestöjen rooli vaatejätteen hallinnassa.....	12
2.4 Tekstiilijäte monitasohallinnan näkökulmasta	14
3 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT.....	16
4 AINEISTON ANALYYSI -LAHJOITETTujen VAATTEIDEN PROSESSI JA KESKEISET VAATEJÄTEONGELMAN RATKAISUUN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	19
4.1 Lahjoitettujen vaatteiden prosessi	19
4.2 Keskeiset vaatejäteongelman ratkaisuun vaikuttavat tekijät.....	25
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	30
LÄHTEET	33
LIITE 1. KYSYMYSLOMAKE.....	36

Kuvioluettelo

Kuvio 1, Etappi, *Jätehuolto osana arjen kiertotaloutta*. Saatavissa <<https://www.etappi.com/jateneuvonta/jatehierarkia-ohjaa-toimintaa/>>, luettu 30.10.2023, sivu 8

Kuvio 2, Ohjeistus poistotekstiilin kuljetukselle., sivu 10

Kuvio 3, Havainnollistava kuvio aineiston ryhmistä., sivu 18

Taulukkuuettelo

Taulukko 1, Dahlbo, H., Aalto, U. K., Salmenperä, H., Eskelinen, H., Pennanen, J., Sippola, K., & Huopalainen, M. (2015). *Tekstiilien uudelleenkäytön ja tekstiilijätteen kierrätyksen tehostaminen Suomessa*. (Suomen ympäristö; No. 4/2015). Ympäristöministeriö. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155612>, sivu 14

1 JOHDANTO

Vuosina 2000–2015 tekstiilituotanto melkein kaksinkertaistui, minkä myötä myös kierrätettävien vaatteiden ja jätteeksi päätyvien tekstiilien määrä on kasvanut huomattavasti (Euroopan parlamentti, 2022). Lahjoitettujen vaatteiden hallinnasta ja jälleenmyynnistä vastaavat pääasiassa erilaiset yleishyödylliset ja kaupalliset yritykset. Etenkin hyväntekeväisyysjärjestöjen suurin tuotto tulee lahjoitettujen vaatteiden jälleenmyynnistä, ja niiden toiminta on siten riippuvaista kuluttajien lahjoittamista vaatteista. Viime vuosina yleishyödyllisten yritysten kierrättämien vaatteiden jälleenmyynnin suosio on kasvanut kuluttajien keskuudessa. (Zanjirani Farahani, Asgari, & Van Wassenhove, 2022.) Mediassa on kuitenkin 2020-luvun alusta alkaen julkaistu artikkeleita, joiden mukaan yleishyödyllisille tai yksityisille yrityksille lahjoitettuja, uusiokäyttöön tarkoitettuja vaatteita, on loppusijoitettu Suomen ulkopuolelle jätteeksi. Esimerkiksi Chilen aavikolla sijaitsee suuri vaatejätevuori, joka näkyy avaruuteen asti. Osa näistä vaatteista ovat käyttämättömiä. (Yle, 2023.) Yle julkaisi vuonna 2020 artikkelin (Yle, 2020), jossa yleishyödyllisten yritysten kierrätyslaatikoihin jätettyihin vaatteisiin asetettiin seurantalaitteet, joiden avulla kartoitettiin minne lahjoitetut vaatteet päätyvät. Artikkelin mukaan suurin osa vaatteista päätyi Suomen ulkopuolelle, myös eräs takki, jota ei voida enää hyödyntää siinä olevien tupakan jälkien takia. Ylen artikkelin (2020) sekä Lydia Ayorkor Maniesonin ja Tiziana Ferrero-Regisin (2023) artikkelin mukaan suomalaisten lahjoitettuja vaatteita päätyy Suomen ulkopuolelle Eurooppaan sekä Euroopan ulkopuolelle kuten Ghanaan, Malawiin ja Mosambikiin. Kyseiset vaatteet ovat usein niin huonokuntoisia, etteivät paikalliset katumyyjät pysty myymään niitä eteenpäin, vaan vaatteet päätyvät jätteiksi kaduille tai kaatopaikalle. (Manieson & Ferrero-Regis, 2023.) Vaatejäte on kasvava ongelma, minkä hallintaan osallistuvat keskeisesti yleishyödylliset yritykset.

Tutkimuskysymykseni ovat: *millainen on yleishyödyllisten yritysten vastaanottamien vaatteiden prosessi sekä miten yleishyödylliset yritykset pyrkivät ratkaisemaan vaatejäteongelmaa*. Tarkastelen kirjallisuuskatsauksessa monitasohallinnan näkökulmasta, millaisia vastuita ja velvollisuuksia Suomen hallinto ja Euroopan unioni asettavat lahjoitettujen vaatteiden viennistä Suomen ulkopuolelle. Kirjallisuuskatsaus antaa kehyksen tutkimukselleni, jonka toteutan haastattelemalla kahta Suomessa toimivan yleishyödyllisen yrityksen työntekijää. Haastattelut kirjallisuuskatsauksen kanssa luovat kattavan kuvan siitä, miten yleishyödylliset yritykset hallitsevat vaatelahjoituksia.

Valitsin tutkimusaiheekseni vaatteet, koska vaatteiden valmistaminen vaatii paljon luonnonvaroja kuten vettä, jonka takia se on kestävyuden näkökulmasta keskeinen aihe tutkia. Yhden puuvillaisen t-paidan valmistamiseen tarvittava vesimäärä vastaa keskimäärin yhden henkilön 2,5 vuoden juomaveden määrää. Joka vuosi eurooppalaiset tuottavat henkeä kohden keskimäärin 11 kg tekstiilijätettä, josta valta osa päätyy kaatopaikalle. (Euroopan parlamentti, 2020.) Suurin osa Suomessa kulutettavista tekstiileistä on vaatteita. Vuonna 2012 vaatteet kattoivat lähes 50 % kaikesta tekstiilin kulutuksesta. (Dahlbo, ym., 2015.) Vaatteet kattavat myös suurimman osan ihmisten tuottamasta tekstiilijätteestä, vaikka vaatteiden käyttöikää voitaisiin pidentää. Kestävyuden, kiertotalouden ja EU:n jätehierarkian periaatteiden mukaan vaatteiden tulisivat pysyä kierrossa mahdollisimman pitkään. (Zanjirani Farahani, ym. 2022; Hultman & Corvellec, 2012.) Tässä tutkimuksessa käytän pääasiassa käsitettä lahjoitetut vaatteet, kun puhun käytetyistä, lahjoitetuista ja kierrätetyistä vaatteista. Osa lahjoitetuista vaatteista ovat käyttämättömiä kuten Ylen (2023) artikkelista käy ilmi. Lisäksi lahjoitettujen vaatteiden prosessin alussa vaatteita ei olla vielä lajiteltu eli kierrätetty, minkä takia koko prosessin aikana en koe termiä kierrätetyt tai käytetyt vaatteet sopivaksi kuvailemaan vaatteiden tilaa. Lahjoitetut vaatteet ovat tällä hetkellä ajankohtainen aihe niiden suosion kasvun sekä Euroopan Unionissa työnalla olevan uuden tekstiilistrategian takia (Euroopan parlamentti, 2020).

Tutkimus on rajattu yleishyödyllisten yritysten vastaanottamiin vaatteisiin, koska yleishyödylliset yritykset toimivat merkittävässä roolissa kierrätettyjen vaatteiden keräämisessä, käsittelemisessä ja vaatteiden jatkosijoittamisessa (Zanjirani Farahani, ym. 2022). Suomen viisi suurinta yleishyödyllistä yritystä ilmoitti ympäristöministeriön tukemassa tutkimuksessa, että vuonna 2012 yli 8 miljoonaa kiloa tekstiiliä päätyi niiden toimesta Suomen ulkopuolelle (Dahlbo, ym., 2015). Moni kuluttaja kokee tehneensä kestävä valinnan lahjoittaessaan käytettyjä vaatteita yleishyödyllisten yritysten vaatekeräyskontteihin. Lahjoitettujen vaatteiden päätyminen jätteeksi Suomen ulkopuolelle ei kuitenkaan ole ekologista. Tekstiilijätteen vieminen valtioihin, jossa ei ole toimivaa jätehuoltoa aiheuttaa ympäristöongelmia. (Manieson & Ferrero-Regis, 2023.) Tämän takia on tärkeää tutkia kuinka yleishyödylliset yritykset hallitsevat vaatemassoja ja miten eettisen hallinnan vastuut ja velvollisuudet jakautuvat eri monitasohallinnan tasojen välillä.

Edellä käsiteltyjen perustelujen vuoksi tutkimus on ajankohtainen sekä sillä on yhteiskunnallisesti merkitystä. Vaatteiden valmistamiseen tarvitaan paljon luonnonvaroja ja vaatejätteen kierrättämisessä on vielä paljon kehittämistä (Euroopan parlamentti, 2020). Tämä tutkimus pyrkii keskittymään hyväntekeväisyyteen lahjoitettuihin vaatteisiin, jotka ovat päätyneet Suomen

ulkopuolelle. Osa vaatteista ovat päätyneet jätteeksi luontoon tai kaatopaikalle valtioon, jonka jätejärjestelmä ei ole yhtä kehittynyt kuin Suomen (Maniesonin & Ferrero-Regisin, 2023). Aikaisempaa tutkimusaineistoa ja kirjallisuutta vaatejätteen vastuiden ja velvollisuuksien jakautumisesta monitasohallinnan näkökulmasta on vähän, minkä takia tutkimus on merkittävä. Tutkimustulosten on tarkoitus tukea vaatejättekysymysten ratkaisua, selvittämällä lahjoitettujen vaatteiden vastuiden ja velvollisuuksien jakautumista, jotta lahjoitettuja vaatteita ei päätyisi jätteeksi Suomen ulkopuolelle.

Tässä tutkimuksessa esittelen ensimmäiseksi monitasohallinnan käsitteen kirjallisuuskatsauksessa. Tämän jälkeen kuvailen Euroopan unionin ja Suomen hallinnon asettamia ehtoja vaatejätteen kuljettamisesta Suomen ulkopuolelle, minkä jälkeen syvennyn tarkemmin yksittäisen sektorin ja järjestöjen osuuteen vaatejätteen hallinnassa. Kirjallisuuskatsauksen lopetan lukuun, jossa yhdistän käsitellyt tasot monitasohallinnan termiin, jota tarkastelen vaatejätteen näkökulmasta. Kirjallisuuskatsauksen jälkeen kerron tutkimuksen aineisto ja menetelmät luvussa tutkimuksessa käytetystä aineistosta ja aineistanalyysi menetelmästä. Tämän jälkeen siirryn analysoimaan aineistoani. Tutkimuksen lopussa esittelen johtopäätökset.

2 MONITASOHALLINNAN KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS JA ERI TASOT LAHJOITETTujen VAATTEIDEN HALLINNASSA

Tässä luvussa esittelen työni käsitteellisen viitekehysten eli monitasohallinnan näkökulman. Tämän jälkeen avaan, millaisia ehtoja Euroopan unioni ja Suomen hallinto asettavat vaatejätteen kuljettamisesta Suomen ulkopuolelle. Suomen jätelainsäädäntö perustuu pitkälti kansainvälisiin sopimuksiin, minkä takia on relevanttia tutustua myös Euroopan unionin asettamiin ehtoihin. Tämän jälkeen syvennyn yksityisen sektorin ja järjestö tason toimintaan vaatejätteen hallinnassa. Viimeisessä luvussa käsitteelen tarkemmin tekstiilijätettä monitasohallinnan näkökulmasta, missä syvennyn vaatejätteeseen liittyvän vastuun ja velvollisuuksien jakautumiseen eri tasojen välillä.

2.1 Monitasohallinta

Ensimmäisen kerran monitasohallinta (Multi-level governance, MLG) esiteltiin 1990-luvun alussa Gary Marks'n toimesta (1993). Marks törmäsi ilmiöön tutkiessaan Euroopan Unionin 1980-luvulla perustamia aluekehitysrahastoja. Myöhemmin Liesbet Hooghe ja Gary Marks (2003) kehittivät teoriaa pidemmälle ja määrittelivät monitasohallinnan eri tyypit. Ian Bache ja Matthew Flinders (2004) ovat määritelleet yhden monitasohallinnan tason olemassaolon ehdon ja keskustelleet monitasohallinnan ja hallinnan eroista. Henrik Enderlein, Sonja Wälti ja Michael Zurn (2010) kiteyttävät kuinka monitasohallinta on syntynyt, miten se on kehittynyt eteenpäin ja kuinka monitasohallintaa voidaan tarkastella Euroopan unionin näkökulmasta.

Marks (1993) ilmaisi monitasohallinnan olevan sisäkkäisten hallitusten järjestelmä, jossa neuvotellaan jatkuvasti useilla alueellisilla tasoilla. Tutkiessaan EU:n aluekehitysrahastoja Marks (1993) huomasi hallinnon jakautuvan usealle eri tasolle - kansalliselle, alueelliselle ja/tai paikalliselle sekä ylikansalliselle tasolle. Vastaavasti Thomas Cottier ja Maya Hertig (2003) määrittelivät kansainvälisen monitasohallinnan muodostuvan viidestä tasosta: paikallisesta tasosta, osavaltiotasosta, valtion tasosta, alueellisen yhdistymisen tasosta sekä maailmanlaajuisesta tasosta. Marks'n (1993) luettelemat tasot toimivat osana poliittisia verkostoja, joiden kautta tasot keskustelevat keskenään myös sisäkkäin. Marks'n (1993) mukaan monitasohallinta muodostuu vertikaalisista ja horisontaalisista suhteista. Myös Jänicke (2015) on tutkinut monitasohallinnan toimintaa vertikaalisesti ja horisontaalisesti eri alueellisilla tasoilla. Hänen mukaansa monitasohallinta voi toimia horisontaalisesti ja vertikaalisesti kaikilla maailmanlaajuisen

järjestelmän tasoilla. Jänicke (2015) piti 2010-luvulla relevanteimpana horisontaalista toimintaa alueellisilla tasoilla. Hallinnon tasojen muodostuminen vertikaalisesti ja horisontaalisesti mahdollistavat uusien innovaatioiden syntymisen, kun eri tasot ja tasojen sisäiset toimijat keskustelevat aktiivisesti keskenään. (Jänicke, 2015.)

Henrik Enderlein, Sonja Wälti ja Michael Zurn (2010) ovat määritelleet yhden tason olemassaolon ehdon tulevan tason autonomiasta. Yhdellä tasolla tulee olla laillista päätösvaltaa, jota ei pystytä kumoamaan muilla tasoilla ilman perustuslaillista, institutionaalista tai poliittista kriisiä. Yhden tason tulee pystyä hallitsemaan ja omaamaan autonomiaa suhteessa yhteen tai useampaan toiseen poliittiseen tasoon. Itse autonomia vaihtelee suuresti toimivaltuuksien, hajauttamisen ja keskittämisen suhteen. Kansainvälisellä tasolla autonomia näyttäytyy yleissopimuksissa. Kansainvälisissä organisaatioissa autonomia tulee kansallistason hallintojen myöntämällä vallalla. Ehtona yksittäisen tason erottumiselle on, että kaikilla yksittäisillä organisaatioilla ei voi olla institutionaalista oikeutta olla noudattamatta kansainvälisten organisaatioiden päätöksiä. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että tasot voivat mennä päällekkäin, koska ne ovat keskenään aktiivisesti vuorovaikutuksessa. (Enderlein, ym. 2010, 2–5.)

Viime vuosina maailmanlaajuinen taso on ollut yhä merkittävämmässä roolissa, koska nykypäivän kansainvälisiä ongelmia pyritään ratkomaan yhdessä eri valtioiden kesken. Monitasohallinnan vahvuuksiin kuuluu sen tarjoama joustavuus. (Enderlein, ym., 2010, 8–9.) Monitasohallintaa on käytetty etenkin 2000-luvulla nousseiden pirullisten ongelmien (wicked problem) kuten ilmastonmuutoksen ratkaisemisessa. Monitasohallinta on tuottanut tehokkaita tuloksia ongelmien selvittämisessä, mutta Ian Bache ja Matthew Flinders (2004, 88–98) kyseenalaistavat sen demokraattisen puolen toteutumisen, koska monitasohallinnassa poliittisia ja vastuullisia valvonnan keinoja on vähän. (Bache & Flinders, 2004, 88–98; Enderlein, ym., 2010, 8–9.)

Ian Bache ja Matthew Flinders (2004, 3) ovat nähneet aikanaan monitasohallinnan ja hallinnan erona niiden riippuvuussuhteet. Hallinta muodostuu instituutioista ja vakiintuneista toiminnoista, jotka pyrkivät poliittisessa systeemissä saavuttamaan asetettuja tavoitteita. Hallinnassa ei-hallintoelin ja hallintoelin ovat vahvasti symbioosissa keskenään. Vastaavasti monitasohallinnassa eri hallinnot ovat riippuvaisia eri aluetasoista. Monitasohallinta vaatii toimijoiden välisiä verkostoja ja jatkuvia neuvotteluja, joiden suunta määräytyy käsitteillä olevan asian kautta. Tämän takia monitasohallinta mahdollistaa kokonaisvaltaisemman politiikan, mikä toimii usealla alueellisella tasolla. (Bache & Flinders 2004, 3, 31–33, 77–82.)

Monitasohallinta pystytään muodostamaan eri tavoilla eikä yhtä oikeaa tapaa ole määritelty. Erityisesti Hooghe ja Marks (2003) ovat eritelleet kaksi erilaista keinoa monitasohallinnan järjestymisessä, jotka ovat nimetty tyypiksi 1 ja tyypiksi 2. Näiden kahden eri tyyppin eroja tulen käsittelemään seuraavissa kappaleissa. (Enderlein, ym., 2010, 8–9; Hooghe & Marks, 2003.)

Monitasohallinnan tyyppi 1 perustuu federalistiseen malliin, jossa valta on jaettu eri hallitusten välille, jotka toimivat eri tasoilla. Hallinnon voidaan nähdä muodostuneen vertikaalisesti ja horisontaalisesti. Yksikkönä toimii yksi hallitus. Itse toimivalta on jaettu yleistä käyttötarkoitusta varten, ja se voi olla päällekkäistä tai jaettua. Lainkäyttöalueiden määrä on rajoitettu ja ne eivät risteä toisiaan, vaan jokaiselle alueelliselle skaalalle on ainoastaan yksi oleellinen lainkäyttöalue. Alempien tasojen lainkäyttöalueet sisältyvät ylempien tasojen lainkäyttöalueisiin. Samanlaisen periaatteen pystyy havaitsemaan Euroopan Unionista. Kuitenkin käytännössä itse lainkäyttöalueiden määrä on vaihteleva. (Hooghe & Marks, 2003; Enderlein, ym., 2010, 17–19.) Lainkäyttöalueet ovat Marks (1993) mukaan kansallinen, alueellinen tai paikallinen sekä ylikansallinen taso. Lainkäyttöalueet jakavat monia funktioita kuten edustavat instituutiot, poliittisen vastuun sekä monessa tapauksessa oikeuslaitoksen järjestelmän. (Hooghe & Marks, 2003.) Oikeuslaitoksen järjestelmät eivät kuitenkaan leikkaa toisiaan (Enderlein, ym., 2010, 17–19).

Monitasohallinnan 2 tyyppi pohjautuu uusklassiseen poliittiseen taloustieteeseen sekä julkisen vallan teorioihin. Toisin kuin tyyppi 1:ssä toimivalta on jaettu tiettyjä tehtäviä varten. Hooghe ja Marks (2003) ovat esittäneet esimerkeiksi tehtävistä tiettyjen ongelmien ratkaisemisen ja paikallisten palveluiden toteuttaminen. Hallituksen sijasta kansalaisia palvelee julkiset palvelut. (Hooghe & Marks, 2003.) Lainkäyttö-alueiden lukua ei olla rajattu, jonka takia niitä on potentiaalisesti paljon ja niiden toimeksiantoalueiden laajuus voi vaihdella suuresti. Lainkäyttöalueiden olemassaololle ei ole suurta vaihtuvuutta. Toisin kuin tyyppi 1:ssä, tyyppi 2:ssa lainkäyttöalueet risteävät toisiaan ja pyrkivät olemaan joustavia. Pienimpiä lainkäyttöalueita ei olla pyritty rajaamaan suurempien toimijoiden sisälle, vaan toimivallat toimivat eri alueilla, joka osaltaan lisää toimijoiden joustavuutta. Lainkäyttöalueet ovatkin itsenäisiä ja ne toimivat useammilla alueellisilla tasoilla. (Hooghe & Marks, 2003; Enderlein, ym., 2010, 17–19.)

Monitasohallintaa lähdettiin ensimmäisen kerran tarkastelemaan Euroopan unionin rakenteiden kautta (Marks, 1993; Hooghe & Marks, 2003). EU:ta ei voida pitää kansainvälisenä tai kansallisena organisaationa, koska se ei tuota politiikkaa kansallisen valtioiden sisällä tai niiden välillä (Bache &

Flinders, 2004, 1–14; Hix & Høyland, 2022). Voidaankin nähdä, että Euroopan Unioni ja siihen kuuluvat jäsenvaltiot ovat muodostaneet yhdessä monitasohallinnan (Enderlein, ym., 2010, 66–69). EU:n monitasoisista systeemiä voidaan pitää erityisenä. Yhdellä tasolla EU noudattaa federalistista mallia ja toisaalta EU:ssa toimii lukuisia suvereenia valtioita, joilla on omat alueelliset tasot. Euroopan unionilla ei ole vahvaa keskustaa riittäväillä resursseilla, jotta se voisi panna täytäntöön päätöksiä, joita jäsenmaat eivät ole enemmistöllä hyväksyneet. Euroopan unionin monitasohallinnan alayksiköillä on tietynlaista määräysvaltaa, jonka sen keskustalta puuttuu. (Enderlein, ym., 2010, 203–210.)

Euroopan unionilla on toimivaltaa vähentää sen jäsenvaltioiden poliittisia vaihtoehtoja, mutta EU ei voi tehdä kyseisiä päätöksiä itsenäisesti. Euroopan unionin keskus on suhteellisen heikko, siltä puuttuu paljon ominaisuuksia, jotka yleensä kuuluvat ylimmälle hallinnon tasolle. EU:n ylimmällä tasolla ei ole määräysvaltaa sen suvereenien valtioiden armeijaan tai poliisivoimiin, eikä sillä ole yksinoikeutta kerätä alueeltaan veroja. Kuitenkin EU pystyy määräämään yhteistä lainsäädäntöä, jota sen jäsenmaiden tulee toteuttaa. (Enderlein, ym., 2010, 203–210.) Euroopan unionin tavoite onkin luoda yleistasoista politiikkaa ja jättää alueelliselle tai paikalliselle tasolle poliittiset päätökset, jotka koskettavat tarkemmin alueen väestöä kuten kuinka terveydenhuolto tai koulutus tulisi tietyllä alueella järjestää (Hix & Høyland, 2022).

2.2 Vaatejätteen sääntely EU:ssa ja Suomessa

Suomessa jätteen kuljetusta ulkomaille säädellään tarkasti ja se perustuu pääasiassa kansainvälisiin sopimuksiin. Suomessa valvovana viranomaisena toimii Suomen ympäristökeskus. Suomen jätelainsäädäntö määräytyy Euroopan unionin Jätedirektiivin 2018/851 pohjalta. (Suomen ympäristökeskus, 2021.) Nykyinen Euroopan unionin jätedirektiivi on hyväksytty vuonna 2018 ja kansallisesti implementoitu mm. laeilla jätelain muuttamisesta (714/2021) ja ympäristösuojelulain muuttamisesta (714/2021 (Euroopan parlamentti, 2020; HE 40/2021 vp., s. 1–2). EU:n jätedirektiivi on luonut myös pohjan jätehierarkialle, joka pyrkii edistämään kiertotaloutta EU:n alueella (Hultman & Corvellec, 2012). Lainsäädäntö on kuitenkin eri jätteiden ja tuotteiden viennillä, mitä lahjoitettujen vaatteiden hallintaan osallistuvat yleishyödylliset yritykset saattavat hyödyntää (Suomen ympäristökeskus, 2022). Tämän takia on myös oleellista määritellä termi tekstiilijäte.

TEXJÄTE- eli ympäristöministeriön rahoittamassa “Tekstiilien kierrätyksen edistämisen mahdollisuudet ja esteet” (Dahlbo, ym., 2015) -hankkeessa määriteltiin tekstiilin olevan jätettä, silloin kun tekstiilejä ei lajitella etukäteen. Vaatteiden lajittelupisteiden sijainnit saattavat määrittellä vaatteen luonteen, joko tuotteeksi tai jätteeksi. Ipek Yalcin-Enis, Merve Kucukali-Ozturk ja Hande Sezgin (2019) lähtivät tarkastelemaan tekstiilijätettä toisesta näkökulmasta. Aluksi he määrittelivät jätteen olevan asioita, joita ihmiset eivät enää tarvitse ja joista he haluavat päästä eroon. Itse jätteet voidaan lajitella niiden fyysisen olemuksen tai niiden käyttötarkoitusten mukaan erilaisiin kategorioihin kuten tekstiilijätteeseen tai pakkausjätteeseen. Alun perin tekstiilien käyttötarkoitus on ollut suojata kehoa kylmältä, kuumalta, valolta sekä pitää yllä siveyttä. Nykypäivänä tekstiilit heijastavat käyttäjän luonteenpiirteitä, varallisuuden tasoa tai mielenkiintoa muotia kohtaan. Tekstiilijätteen voi jakaa kolmeen osaan riippuen sen syntytavasta tuottajan jätteeseen, ennen kuluttajaa sekä kuluttajan jälkeiseen jätteeseen. (Yalcin-Enis, ym., 2019, 31–32.)

Kuvio 1, Jätehierarkia (Etappi)

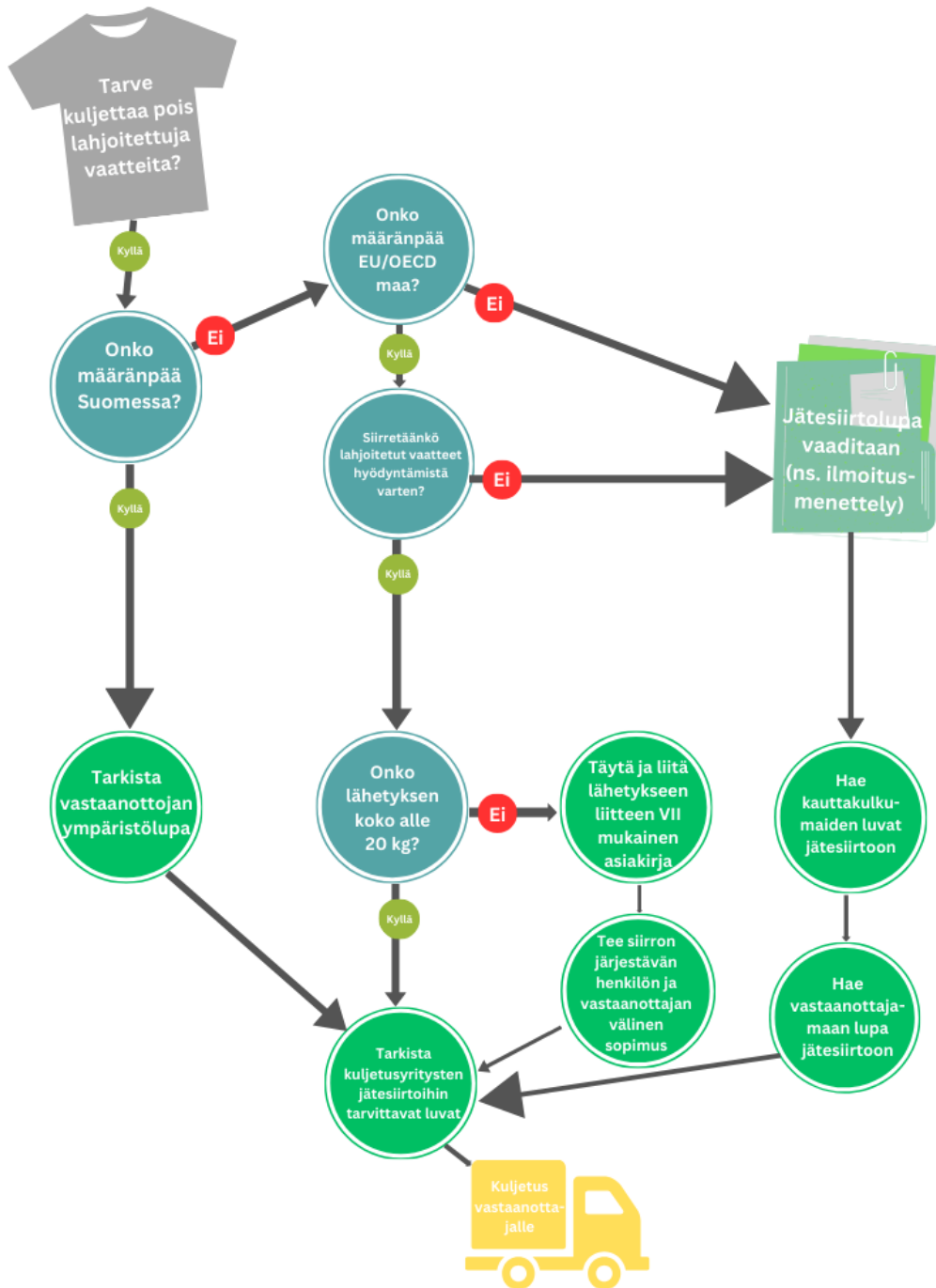
Euroopan unionin jätedirektiivissä (2018) on muodostettu jätehierarchy, joka pyrkii parantamaan kiertotaloutta ja antamaan kiertotaloudelle toimintamallin. Jätehierarkia pyrkii kuvaamaan tärkeysjärjestystä jätehuollossa. Se antaa tulkinnan siitä, mikä vaihtoehto jätehuollon yhdistelmästä antaa parhaimman ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen edun. Vähiten optimaalisen vaihtoehdon eli jätteen loppusijoitus, näkyy Jätehierarkian kuviossa (Kuvio 1) kohdassa 5. Jätteen loppusijoituksessa

jäte käytännössä päätyy kaatopaikalle tai se poltetaan ilman, että energiaa kerätään talteen. Seuraavassa portaassa 4 materiaalit hyödynnetään polttamalla. Materiaalit poltetaan ja niiden polttamisesta syntynyt energia ja lämpö otetaan talteen. Tämän jälkeen jäljellä olevat materiaalit kierrätetään ja kompostoidaan. Seuraava porras on tuotteiden uusiokäyttö. Tuotteen materiaalit pyritään hyödyntämään uudestaan kierrätyksen kautta. Eli tuotteen muoto muuttuu materiaalien hyödyntämisen kautta. Seuraava vaihtoehto on tuotteiden kierrätys ja uudelleen käyttö. Tämä porras pyrkii pidentämään tuotteiden elinikää, niin että tuotteita käytetään uudelleen lähes samanlaisina samoja tarkoituksia varten kuin aikaisemminkin. Tuote ei ole missään kohtaan jätettä, vaan sen elinikä pyritään pitämään mahdollisimman pitkänä. Kaikista optimaalisin vaihtoehto on jätteiden syntymisen ehkäisy alusta alkaen. Tähän pyritään vaikuttamaan jo tuotteiden suunnittelu-, tuotanto- ja kulutusvaiheissa. (Hultman & Corvellec, 2012; Suomen YK-liitto, 2014.)

Euroopan Unionissa on työnalla uusi tekstiilistrategia. Strategian tavoitteena on vähentää vaatteiden kulutuksen määrää, helpottaa vaatteiden kierrätystä asettamalla ehtoja vaatteissa käytettäviin ainesosiin sekä puuttua pikamuotiin. (Euroopan parlamentti, 2022.) Strategia pyrkii minimoimaan tekstiilijätteen loppukäsittelyä Euroopan unionissa eli tekstiilien päätymistä kaatopaikalle tai polttamista (Eurolex, 2020). Vastuuta käytettyjen vaatteiden kierrossa pysymiselle pyritään siirtämään tuottajavastuulla enemmän tuottajille kuten pikamuotiyrityksille (Euroopan parlamentti, 2020; Zanjirani Farahani, ym. 2022). Euroopan unionin uusi tekstiilistrategia voi tuoda huomattavia parannuksia käytettyjen vaatteiden kuljettamisessa ulkomaille, jotta vaatteet eivät loppusijoittuisi Euroopan ulkopuolelle jätteeksi. Strategiassa on pyritty ottamaan huomioon tämänhetkiset vaatealan ongelmakohdat kuten vaatejätteen kasvavan määrän ja loppusijoittumisen jätteeksi Euroopan ulkopuolelle, ja pyritty korjaamaan näitä ongelmakohtia. (Eurolex, 2020.)

Suomessa kansainvälisiä jättesiirtoja määrittelevät pääasiassa kansainväliset sopimukset, joita täydentää Suomen jätelaki (646/2011) (Suomen ympäristökeskus, 2021). Keskeisimmät kansainväliset sopimukset ovat EU:n jätteesiirtoasetus (1013/2006), Baselin vaarallisten jätteiden siirtämistä koskeva sopimus (93/98/ETY) sekä OECD:n hyödynnettäviä jätteiden siirtoa koskeva päätös [C(92)39/FINAL] (Laaksonen, Pietarinen, Salmenperä & Merilehto 2017). Lähes kaikissa kansainvälisissä jätteen siirroissa vaaditaan jättesiirtolupa, ellei siirrettävä jäte ole vihreää jätettä, jolloin menetellään eri tavalla. Jätteet on luokiteltu eri luokkiin, jotka käyvät ilmi Baselin sopimuksen liitteissä sekä OECD:n neuvoston päätöksessä. Vihreä jäte on vaaratonta jätettä, minkä ei nähdä aiheuttavan haittaa ihmisille tai ympäristölle. Vihreää jätettä saa lähtökohtaisesti siirtää EU ja ETA maiden välillä ilman erillistä jättesiirtolupaa, jos jättesiirtomenettelyjä seurataan. (Suomen

ympäristökeskus, 2022.) Suomen ympäristökeskus myöntää Suomessa jätesiirtoluvat sekä valvoo jätteiden siirtoja ulkomaille (Laaksonen, ym., 2017).

Kuvio 2, Ohjeistus poistotekstiilin kuljetukselle.

Tekstiilijäte voidaan nähdä vihreänä jätteenä, jos se kuljetetaan EU- tai OECD-maiden välillä ja sillä on tiettyjä käyttötarkoituksia (Suomen ympäristökeskus, 2022). Kuvio 2 pyrkii havainnollistamaan, minkälaisia vaatimuksia tekstiilijätteen kuljettamiselle on ja miten ne muuttuvat tekstiilijätteen

määränpään mukaan. Lähtökohtaisesti tekstiilijätteen siirtoon ei tarvitse hakea jätesiirtolupaa, jos tekstiili kuljetetaan hyödynnettäväksi toiseen EU- tai OECD-maahan. Kohdemaan ja käyttötarkoituksen lisäksi tekstiilijätteen siirtoon vaikuttaa tekstiilijätteen määrä. Yli 20 kg painavat tekstiilijätteen siirroista tulee täyttää erillinen asiakirja sekä tehdä siirtäjän ja vastaanottavan välille sopimus. Näin suurimpia tekstiilijätteen siirtoja pystytään jäljittämään. Kaikissa tekstiilinsiirroissa tulee tarkistaa kuljetusyritysten jätesiirtoluvat. (Suomen ympäristökeskus, 2022.)

Tekstiilijätettä ei luokitella vihreäksi, kun se siirretään EU:n tai OECD-maiden ulkopuolelle. Näissä tapauksissa tulee jätteen siirtäjän hakea Suomen ympäristökeskukselta sekä vastaanottajamaalta jätteensiirtolupaa. Jos tekstiilijätettä siirtäessä kuljetaan jonkin muun valtion läpi kuin vastaanottajamaan tulee tällöin myös kauttakulkumaalta hakea lupaa tekstiilijätteen kauttakulkuun. Joissakin tilanteissa lupia ei myönnetä ja jätteen siirto voi olla kokonaan kiellettyä. Jäteansiirtoluvan hankkiminen on useasti haastavaa, jonka takia vihreän jätteen siirtomenettelyt ovat helpompia kuin jätesiirtoluvan saaminen. (Lounais-Suomen Jätehuolto, 2021; Suomen ympäristökeskus, 2022.)

Jos tekstiilijätettä ei siirretä hyödynnettäväksi, ei sitä tällöin luokitella vihreäksi jätteeksi. Tarkemmin jätteen hyödyntämisen ja loppuun käsittelyn erot määritellään Suomen jäteasetuksen (978/2021) liitteissä 1 ja 2 (Suomen ympäristökeskus, 2022). Jätteen loppukäsittelyssä jätteestä ei saada enää mitään hyötyä, vaan se poistetaan kierrosta ja sijoitetaan lopulliseen sijaintiin, joko kaatopaikalle tai polttolaitokseen ilman energian talteenottoa. Suomen ulkopuolelle jätettä saadaan kuljettaa loppukäsiteltäväksi, jos jokin kohta jätelain (646/2011) 109 § ehdoista täyttyy. Jätettä ei kuitenkaan saa ollenkaan viedä loppukäsiteltäväksi EU tai EFTA-maiden ulkopuolelle. (Suomen ympäristökeskus, 2022.) Tästä huolimatta eurooppalaisten tekstiilijätettä päätyy Euroopan ulkopuolelle jätteeksi (Manieson & Ferrero-Regis, 2023). Jätelaissa on määritelty rangaistukset, joita voidaan asettaa toimijalle, joka ei ole noudattanut vaadittavia toimia (Suomen ympäristökeskus, 2022).

Vuonna 2021 Suomessa astui voimaan uusi jätelaki (Ympäristöministeriö, 2021). Laki jätelain muuttamisesta 714/2021 tavoite on vähentää jätteen määrää, parantaa kiertotaloutta sekä luonnonvarojen käyttöikä. Jätelain 9 §:ssä annetaan vastuuta tuotteiden valmistajille ja velvoitetaan tuottamaan tuotteita, joita on helppo kierrättää eivätkä ne sisällä ihmisille tai ympäristölle vaarallisia kemiallisia aineita. Jätelain 15 § määrää kierrättämään ja keräämään toisistaan erilaiset jätteet erikseen. Myöhemmät pykälät tarkentavat kuntalain (410/2015) ohella, mitä kunnilta vaaditaan jätteiden osalta. Tekstiilijätteen suhteen jätelaki velvoittaa kuntia järjestämään tekstiilijätteille

erilliskeräyspisteet kuntansa alueella 1.1.2021 alkaen. Tuotteiden helpon kierrätettävyyden, jätteiden erilliskeräysastioiden ja tuotteissa olevien kemikaalisten aineiden lisäksi laki jätelain muuttumisesta velvoittaa jätteiden suhteen tarkempaan kirjanpitoon sekä raportointiin. Tavoitteena on pystyä seuraamaan tarkemmin jätteiden kulkua sekä lajittelua. Kirjanpidot jätteistä tuleekin toimittaa viranomaisille. (Ympäristöministeriö, 2021.)

2.3 Yksityisen sektorin ja järjestöjen rooli vaatejätteen hallinnassa

Yleishyödyllisillä yrityksillä on merkittävä rooli vaatteiden kierrättämisessä. Vaatteiden pitkä elinikä on tärkeää kestävyden sekä kiertotalouden näkökulmasta. (Manieson & Ferrero-Regis, 2023.) Yritykset ovat tärkeässä asemassa kierrätettyjen vaatteiden keräämisessä ja jälleenmyynnissä (Paras, Pal, & Ekwall, 2018; Zanjirani Farahani, ym. 2022). Suomessa yleishyödyllisten yritysten keräyspisteet kattavat lähes koko maan. Pelkästään Suomen suurimman hyväntekeväisyysjärjestön UFF:n verkosto palvelee 5,4 miljoonaa suomalaista. (Dahlbo, ym., 2021.) Myös yksityisen sektorin organisaatiot kuten pikamuotimyymälät ovat yleishyödyllisten yritysten ohella alkaneet ottamaan vastuuta tekstiilijätteestä. Nykyään osa pikamuotiliikkeistä vastaanottaa käytettyjä vaatteita. (Zanjirani Farahani, ym. 2022.)

Kaikki käytettyjä vaatteita vastaanottavat organisaatiot käyvät läpi samat prosessit vastaanottaessaan lahjoitettuja vaatteita, lajitellessaan niitä, markkinoidessaan kyseisiä vaatteita ja myydessään niitä. Vaihtuvuutta prosessiin tuo miten organisaatiot toteuttavat lajittelusysteemin, minkälainen logistinen verkosto niillä on, miten ne järjestävät markkinoinnin, mitkä ovat niiden myyntikanavat ja minkälaiset yhteistyökumppanit niillä on jälleenmyynnissä. Vaatteita kerätään, joko liikkeissä olevien keräyslaatikoiden tai kaduilla ja kaupan piholla sijaitsevien erilliskeräysastioiden avulla. Jotkin järjestöt myös käyvät noutamassa käytettyjä vaatteita asiakkaiden kotiovilta. Lajittelussa yleishyödylliset yritykset lähettävät lahjoitetut vaatteet eri lajittelupisteille tai lajittelevat ne itse omissa tiloissaan. Itse lajittelussa vaatteet lajitellaan yleishyödyllisten yritysten määräämiin erillisiin kategorioihin esimerkiksi hyvä- ja huonokuntoisiin vaatteisiin tai naisten ja miesten vaatteisiin. Kierrätetyt vaatteet myydään, joko omissa kivijalkamyymälöissä, netissä tai yhteistyökumppaneille. Osa kierrätetyistä vaatteista lähetetään kehittyviin maihin. (Zanjirani Farahani, ym. 2022.)

Hyväntekeväisyysjärjestöjen suurimmat tuotot tulevat lahjoitetuista vaatteista (Zanjirani Farahani, ym. 2022). Yleishyödyllisten yritysten ja yksityisen sektorin lajitteluprosessin tuloksena Eurooppaan jäävät laadukkaimmat ja parhaimmassa kunnossa olevat vaatteet. Vastaavasti Euroopan ulkopuolelle,

usein kehittyviin maihin lähetetään huonokuntoisimmat vaatteet. Näin kehittyneet maat pääsevät helposti eroon ei-halutuista vaatteista. (Zanjirani Farahani, ym. 2022; Manieson & Ferrero-Regis, 2023.) Lydia Ayorkor Maniesonin ja Tiziana Ferrero-Regisin (2023) mukaan viikoittain noin 40 % Ghanaan lähetettävistä vaatteista päätyy suoraan kaatopaikalle. Ghanassa sijaitsee Länsi-Afrikan suurin käytettyjen vaatteiden markkina, jonne myös Suomesta lähetetään käytettyjä vaatteita (Manieson & Ferrero-Regis, 2023). Kuitenkaan vastaanottajamaissa ei usein tiedetä, mistä maasta käytetyt vaatteet ovat peräisin (Brooks, 2019, 220). Kehittyvissä maissa on suunnitteilla kielto, joka estäisi kierrätettyjen vaatteiden tuonnin kehittyneisiin maihin. Lahjoitettuja vaatteita ei enää haluta Afrikan valtioihin, koska niistä suurin osa päätyy jätteeksi. (Zanjirani Farahani, ym. 2022.)

Vuosittain Tullin ulkomaankaupantilasto ja Tilastokeskuksen teollisuuden tuotantotilasto selvittävät Suomen tekstiilivirtoja. Tarkemmin Suomen tekstiilijätevirtoja on tarkasteltu vuosina 2012, 2015 ja 2019 TEXJÄTE -hankkeessa (Dahlbo, ym., 2015; Dahlbo ym., 2021). Vuoden 2015 tutkimuksessa otettiin yhteyttä Suomen suurimpiin yleishyödyllisiin yrityksiin UFF:n, Fidaan, Helsingin kierrätyskeskukseen, Suomen Punaiseen ristiin, Pelastusarmeijaan ja EkoCenter JykaTuotteeseen, joilta pyrittiin selvittämään niiden vastaanottamien tekstiilimassojen määrä, sekä tekstiilien uudelleen lajitteluiden tilastoja. Hankkeessa selvisi, että lähes 50 % Suomen tekstiilijätteestä päätyy ulkomaille (Dahlbo, ym., 2015). Kuitenkin Euroopan parlamentin mukaan (2022) 87 % Euroopan tekstiilijätteestä käsitellään Euroopan sisällä, joko polttamalla tai viemällä kaatopaikalle. Voidaankin olettaa noin 50 % Suomen tekstiilijätteestä päätyvän Suomen ulkopuolelle, mutta suurimman osan tuosta 50 % jäävän Euroopan sisälle. Kuitenkin Lydia Ayorkor Maniesonin ja Tiziana Ferrero-Regisin (2023) mukaan Suomesta lähetetään tekstiilijätettä myös Afrikkaan.

	Uudelleen käyttöön Suomessa	Vienti ulkomaille	Materiaalina hyödynnettäväksi	Energia-jätteeksi	Kaato-paikalle	Yhteensä	Osuus, %
UFF	936 850	7 135 500	783 700	208 350	0	9 064 400	55
Pelastusarmeija	1 200 000	180 000	4 000	2 480 000	136 000	4 000 000	24
SPR	404 000	146 000	7 000	280 000	70 000	907 000	6
FIDA	207 000	585 000	8 000	45 000	45 000	900 000	5
Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus	216 400	–	2 100	44 800	–	263 300	2
EkoCenter JykaTuote	50 000	17 000	65 000	43 000	38 000	213 000	1
Muut hyväntekeväisyysjärjestöt yht.	736 000	214 900	88 000	263 400	131 700	1 074 000	7
YHTEENSÄ, kg	3 390 250	8 278 400	967 800	3 364 550	420 700	16 414 700	100 %
%	21 %	50 %	6 %	20 %	3 %	100 %	

Taulukko 1, Hyväntekeväisyysjärjestön vastaanottamien tekstiilien uudelleen jakautuminen (Dahlbo, ym., 2015)

Taulukko 1:stä (2015) pystyy tarkastelemaan tilastoja Suomen kuuden suurimman yleishyödyllisen yrityksen vastaanottamien tekstiilien uudelleen jakautumisesta (Dahlbo, ym., 2015). Aineisto on kerätty vuonna 2012 ja sitä tarkisteltaessa tulee ottaa huomioon eri yleishyödyllisten yritysten käyttävän erilaisia mittaustekniikoita. Yhteensä Suomen kuusi suurinta yleishyödyllistä yritystä ovat lajitelleet yli 16 000 000 tekstiiliä vuonna 2012. Kyseisestä määrästä ulkomaille on päätynyt noin 50 %. Ei ole tarkkaa tietoa siitä, miten tekstiilejä jatko käsitellään, ja minne ne lopulta päätyvät. (Dahlbo, ym., 2015.) Kuitenkin yleishyödyllisten yritysten keräämät vaatteet ovat pääasiassa hyväkuntoisia, joten organisaatiot pystyvät pitkälti hyödyntämään vaatteita pääasiassa jälleenmyymällä niitä (Suomen ympäristökeskus, 2021). Vuonna 2012 Tulli on ilmoittanut Suomesta siirrettyjen käytettyjen tekstiilien määrän olleen 6,9 miljoonaa kiloa. Kuitenkin taulukossa näkyy yleishyödyllisten yritysten ilmoittaneen kyseisen määrän olevan yli 8 miljoonaa kiloa. Eroa voi selittää se, ettei Tullille tarvitse tehdä ilmoitusta EU-maiden välisestä kaupasta, jos myynnin arvo alittaa vuodessa 500 000 euroa. Myynnin arvon ollessa yli 500 000 euroa vuodessa tulee tavarasta tehdä ilmoitus tilastointia varten. Osa tekstiileistä viedään niin pienissä erissä, ettei tekstiileistä olla ilmoitusvelvollisia. (Dahlbo, ym., 2015.)

2.4 Tekstiilijäte monitasohallinnan näkökulmasta

Aiempaa kirjallisuutta ja tutkimusaineistoa vaatejätteen vastuiden ja velvollisuuksien jakautumisesta monitasohallinnan näkökulmasta on vähän. Elin Persson (2021) on opinnäytetyössään tarkastellut monitasohallinnan kautta, kuinka EU:n lainsäädäntö vaikuttaa paikalliseen tekstiilijätteen hallintaan Ruotsissa. Persson (2021) on ilmaissut tekstiilijätteen hallintaan osallistuvan toimijoita kolmelta eri tasolta: EU:n, kansalliselta ja paikalliselta tasolta. Ei ole olemassa selkeää ohjeistusta, kuinka vastuu tekstiilijätteestä jaetaan lukuisten eri toimijoiden välillä. Tekstiilijätteen hallintaan ohjaavat lainsäädäntö ja jättesuunnitelmat syntyvät monien eri tasojen keskustelujen kautta. Eli monitasohallinnan eri tasot risteävät toisiaan jo säännösten ja normien luomisen aikana. (Persson, 2021.)

Kuten luvussa 2.2 kävin läpi, Suomen jätelainsäädäntö perustuu kansainvälisiin sopimuksiin, joiden kautta eri tasot ovat vuorovaikutuksissa toisiinsa ja menevät osittain päällekkäin. Suomessa jätekuljetusten valvonnan vastuuta on siirretty Suomen ympäristökeskukselle, joka pyrkii eri toimijoiden kuten tullin kanssa järjestetyllä yhteistyöllä valvomaan jätekuljetuksia ja estämään

laittoman jätteiden viennin Suomesta. (Suomen ympäristökeskus, 2021.) Suomen uusi jätelainsäädäntö on siirtänyt vastuuta kunnille tekstiilijätteen keräämisessä (Ympäristöministeriö, 2021). Kunnat eivät kuitenkaan osallistu lahjoitettujen vaatteiden lajitteluprosessiin, jota suorittavat alemman tason yksityiset organisaatiot ja yleishyödylliset yritykset. Tekstiilijätteen vastuut ja velvollisuudet jakautuvat monelle eri tasolle. Käytännön työ eli vaatemassojen hallinta ja lajittelu on jäänyt yksittäisten organisaatioiden ja yleishyödyllisten yritysten vastuulle, kun ylemmät tasot kuten Suomen valtio ja EU asettavat lainsäädännön tekstiilijätteen hallinnalle. Lainsäädäntö ei kuitenkaan aseta selkeää ohjeistusta, kuinka vastuu tekstiilijätteestä jaetaan lukuisten eri toimijoiden välillä. (Paras, ym., 2018; Persson, 2021; Zanjirani Farahani, ym. 2022.)

Kaikilla edellisessä kappaleessa mainituilla tasoilla on selvästi havaittavat hierarkkiset roolit. Suomen lainsäädäntö noudattaa EU:n asetuksia (Suomen ympäristökeskus, 2021). Vastaavasti kunnat noudattavat Suomen lainsäädäntöä. Yksittäiset organisaatiot toimivat kuntien sisällä ja noudattavat kaikkia yllä mainittujen tasojen antamia ohjeistuksia. Vaatejätteen hallinta EU:ssa voidaankin nähdä järjestäytyneen monitasohallinnan tyyppin 1 kautta, jossa toimivalta on annettu yleistä käyttötarkoitusta varten eri hallituksille (Hooghe & Marks, 2003; Enderlein, ym., 2010, 17–19; Persson, 2021). Lahjoitettujen vaatteiden hallinnasta ja jälleenmyynnistä vastaavat pääasiassa erilaiset yleishyödylliset ja kaupalliset yritykset (Zanjirani Farahani, ym. 2022.) Perssonin (2021) mukaan ei-hallinnollisten tekijöiden rooli on kasvanut viimeisten vuosien aikana. Myös Suomessa yleishyödylliset järjestöt vastaavat pääasiassa vaatteiden lajittelusta ja jälleenmyynnistä, minkä takia Suomen tilanne on kehittynyt samaan suuntaan, vaikka säädösten toteuttamisen valvontaa on kasattu Suomen ympäristökeskuksen vastuulle (Laaksonen, ym., 2017; Dahlbo, ym., 2021). Persson (2021) pohti tämän olevan kehityssuunta kohti yleistyvää monitasohallinnan tyyppin 2 järjestelmää, jossa toimivalta on jaettu tiettyjä tehtäviä varten (Hooghe & Marks, 2003).

3 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA MENETELMÄT

Tässä kappaleessa perustelen valitsemani aineiston ja kerron sen rajaukseen vaikuttaneista tekijöistä. Tulen käymään läpi, kuinka aineistoni on kerätty ja miten tutkimus on toteutettu laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Esittelen myös aineiston analyysimenetelmät sekä kuvailen aineiston analyysin etenemistä.

Suoritin tutkimukseni laadullisena tutkimuksena. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus pyrkii ymmärtämään kokonaisvaltaisesti tutkittavaa kohdetta (Jyväskylän yliopisto, 2021). Tarkoitukseni ei ole tuottaa yleistettävää tietoa, vaan ymmärtää tämänhetkistä tilannetta vaatejätteen hallinnan vastuiden ja velvollisuuksien jakautumisen suhteen. Laadullinen tutkimus perustuu erilaisiin aineistoihin ja niiden analyysiin (Kallinen & Kinnunen). Aineistona käytin itsekeräämääni haastatteluaineistoa.

Keräsin aineiston haastattelemalla kahta eri yleishyödyllisen yrityksen työntekijää. Haastattelu mahdollistaa keskustelun aiheesta, minkä takia se on joustava tiedonkeruumuoto (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 85). Haastattelujen avulla pyrin saamaan selkeän kuvan yrityksiin lahjoitettujen vaatteiden prosessista ja vaatteiden eettisen hallinnan näkemyksistä. Haastattelumuotona käytin puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua, missä haastattelun aiheet ovat tiedossa, mutta haastateltaville annetaan tilaa esittää omia näkemyksiä ilman tarkkaa kysymysten asettelua (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009). Hyödynsin puolistrukturoitua haastattelumenetelmää, jotta sain tutkimukselle relevanteista aiheista eri yritysten edustajien näkökulmat, joita pystyin vertailemaan keskenään sekä aikaisempaan kirjallisuuteen tutkimuksen analysointi vaiheessa. Lahjoitettujen vaatteiden viennissä Suomen ulkopuolelle takana on stigma, jonka en halunnut vaikuttavan aineiston keruuseen. Myös kyseisen stigman takia toteutin haastattelut teemahaastatteluna, etteivät haastateltavat pystyisi kättämään aiheita, joissa käsiteltiin lahjoitettujen vaatteiden vientiä ulkomaille, mutta pystyisivät nostamaan esiin vapaasti omia näkemyksiään aiheesta. Haastattelin kahta minulle ennestään tuntematonta yleishyödyllisten yritysten työntekijää. Kysyin haastateltavilta suostumuksen ennen haastattelujen tekemistä ja he osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti. Ennen haastattelujansa molemmat haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen sekä lukivat lähettämäni tietosuojailmoituksen, jossa kerroin perusteet henkilötietojen keräämiselle ja kuinka kyseisiä tietoja käsitteisin.

Haastattelut on toteutettu täysin anonymisti, koska tutkimusaiheeni saattaa olla arkaluontoinen joillekin yleishyödyllisille yrityksille. Mediassa on julkaistu artikkeleita, joissa joidenkin yleishyödyllisten yritysten toimintaa on kritisoitu tekstiilijätteiden maantieteellisen sijoittumisen takia (Yle, 2020; Yle, 2023). Tarkoitukseni ei ole arvostella yksittäisen yleishyödyllisen yrityksen toimintaa, vaan luoda katsaus tämänhetkisestä tilanteesta Suomen lahjoitettujen vaatteiden prosessista ja kuljettamisesta ulkomaille. Haastattelin kahta eri yleishyödyllisen yrityksen työntekijää. Haastateltavat toimivat viestinnän ja ympäristön asiantuntijoina edustamissaan yrityksissä. Kumpikaan haastateltava ei vastannut yrityksen liiketoiminnasta, eikä kummankaan työtehtäviin kuulunut vaatteiden lajitteluprosessiin osallistuminen. Haastatteluihin osallistuneet organisaatiot valikoituivat satunnaisella otannalla. Otin yhteyttä useaan Suomessa toimivaan suureen ja keskisuureen yleishyödylliseen yritykseen, jotka vastaanottavat lahjoitettuja vaatteita. Haastateltavaksi valikoituivat organisaatiot, jotka suostuivat haastateltavaksi ja joiden kanssa sain sovittua haastatteluajankohdat tutkimukseni tekoajan puitteissa. Koen kahden haastattelun antaneen minulle riittävästi aineistoa laadullisen tutkimuksen toteuttamiseksi, kun yhdistin aineiston kirjallisuuskatsaukseeni.

Toteutin haastattelut etänä loka- ja marraskuussa 2023 Zoom-videopuhelualustalla. Haastattelut kestivät 30–40 minuuttia. Nauhoitin haastattelut haastateltavien suostumuksella. Nauhoitteiden avulla litteroin haastattelut, jotta aineiston työstö helpottui. Litteroin haastattelut sanatarkasti, mutta poistin joitakin täytesanoja tekstin luettavuuden parantamiseksi. Ennen haastatteluja tein teemahaastattelun mukaan yhteisen haastattelurungon (Liite 1), jota hyödynsin molempien haastattelujen aikana. Kysyin mahdollisimman neutraaleja kysymyksiä, jotta haastateltavat pystyivät vastaamaan kysymyksiini suoraan, eivätkä kokeneet haastattelutilanteessa epäkunnioitusta. Näin pyrin myös luomaan haastattelutilanteista turvallisia.

Lähdin tarkastelemaan aineistoa aineistolähtöisesti. Induktiivinen analyysilogiikka sisältyy aineistolähtöiseen analyysiin, joka on analyysi tapa, jossa analyysissä keskitytään aineistosta nouseviin keskeisiin huomioihin. Analysointi ei lähde liikkeelle ennalta määriteltyjen yksiköiden kautta, vaan päinvastoin analysointi prosessi alkaa aineistosta tehtävien havaintojen pohjalta. (Kallinen & Kinnunen; Tuomi & Sarajärvi 2018, 107–111.) Tuomi ja Sarajärvi (2018) esittivät aineistolähtöisen analyysiin etenevän kolmen eri vaiheen; pelkistämisen, ryhmittelyn ja teoreettisten käsitteiden luomisen kautta. Ensimmäiseksi lähdin työstämään aineistoa alleviivaamalla aineistosta kommentteja, jotka liittyivät keskeisesti vaatteiden hallintaan ja niiden päätymiseen ulkomaille. Tämän jälkeen pelkistin alleviivatut kommentit, jonka jälkeen ryhmittelin aineiston. Loin eri ryhmille

yläluokkia, kunnes lopulta aineistoni jakautui kahteen yläluokkaan, jotka nimesin lahjoitettujen vaatteiden prosessiksi ja keskeiseksi vaatejäteongelman ratkaisuun vaikuttaviksi tekijöiksi. Seuraavassa luvussa tulen esittelemään tarkemmin luokat, jossa kytken tutkimustuloksia aikaisemmin esittelemääni kirjallisuuteen vaatejätteen monitasohallinnasta. Anonymiteetin takia viittaa haastateltaviin ja heidän taustaorganisaatioihinsa nimillä Haastateltava 1/Organisaatio1 ja Haastateltava2/Organisaatio2.

4 AINEISTON ANALYYSI -LAHJOITETTUJEN VAATTEIDEN PROSESSI JA KESKEISET VAATEJÄTEONGELMAN RATKAISUUN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Tässä luvussa tulen esittelemään aineistosta löytämiäni tuloksia ja liitän niitä kirjallisuuskatsauksessa käsittelemääni aikaisempaan kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. Tulokset tulen käymään läpi aineiston analyysissä syntyneiden ryhmittelyjen kautta (Kuvio 3). Ensimmäiseksi käyn läpi lahjoitettujen vaatteiden prosessia, jossa tarkemmin keskityn lahjoitettujen vaatteiden lajitteluun, logistiikkaan sekä jälleenmyyntiin. Tämän jälkeen siirryn käsittelemään vaatejäteongelman ratkaisuun vaikuttavia tekijöitä, jotka ovat aineistoni mukaan organisaatioiden välinen yhteistyö, lainsäädäntö ja vaatteiden eettinen hallinta.

Kuvio 3, Havainnollistava kuvio aineiston ryhmistä.

4.1 Lahjoitettujen vaatteiden prosessi

4.1.1 Lahjoitettujen vaatteiden lajittelu

Haastatteluista ilmeni lahjoitettujen vaatteiden prosessissa vaatemassojen lajittelun olevan keskeinen tekijä. Lahjoitettuja vaatteita vastaanottavat organisaatiot lajittelevat kaikki vastaanottamansa vaatteet lajittelupisteillä. Monitasohallinnan näkökulmasta vaatteiden hallinta käytännössä on jätetty

paikallisella tasolla toimiville yrityksille (Marks, 1993). Organisaatiot lajittelevat vaatteet itse kehittämiinsä kategorioihin, joiden sisällöt ne ovat määritelleet. Lajitteluprosessin oleellisena osana on erottaa vaatemassasta tekstiilijätteet, jotta jäte ei päätyisi takaisin kiertoon eikä sitä lähetettäisi eteenpäin valtioihin, joissa jätteiden hallinta ei ole yhtä kehittynyt kuin Suomessa. Onkin oleellista tietää kuinka eri organisaatiot määrittelevät vaatejätteen termin.

Molemmat organisaatiot erottavat lajittelussa vaatemassojen joukosta vaatejätteet. Organisaatio 1 lajittelee vaatteet 30 eri kategoriaan, jonka lopputuloksena syntyy erilaisia vaatepaketteja. Kategoriat ovat luotu tiettyjen maantieteellisten ilmasto-olosuhteiden ja vuoden aikojen tai vaatteiden luonteen ja kohdeyleisön sukupuolen mukaan esimerkiksi naisten housuihin. Vastaavasti Organisaatio 2 lajittelee vaatteet myynti- ja käyttökelpoisiin vaatteisiin. Organisaatiot määrittelevät itse eri kategorioidensa luonteen sekä sisällön. Kategorioiden sisällöt ovat tiukasti määritelty ja jokaisen lajittelijan tulee noudattaa annettuja ohjeita. Haastateltavien mukaan organisaatioiden lajittelijat ovat huolellisesti koulutettuja ja perehdytettyjä, jotta he pystyvät nopeasti lajittelemaan suuria vaatemassoja. Lajittelijat etenevät vaativimpiin tehtäviin vasta kokemuksen karttumisen myötä, millä pyritään varmistamaan lajitteluprosessin onnistuminen. Haastateltava 1 kertoi heidän lajitteluprosessinsa tuloksena syntyvän 2 % vaatejätettä koko vaatemassasta. Haastateltava 2 ei eritellyt tarkemmin edustamansa organisaation vaatejätteen osuutta.

Haastateltava 1 määritteli vaatejätteen olevan likaisia vaatteita kuten öljyisiä tai homeisia tekstiilejä, joita ei pystytä enää hyödyntämään. Haastateltava 2 lähestyi vaatejätettä osittain samasta näkökulmasta. Hän määritteli vaatejätteen olevan ensisijaisesti vaatteita, jotka ovat homehtuneita, pilaantuneita ja pahalta haisevia. Kuitenkin haastateltava 2 pyrki ensisijaisesti määrittelemään vaatejätteen EU:n jätehierarkian mukaisesti.

"Eli hierarkian mukaisesti uudelleenkäyttö, kierrätys, sen jälkeen jäte" (Haastateltava 2).

Vaatteet, jotka eivät ole myytäviä, käyttökelpoisia ja niiden materiaaleja ei pystytä hyödyntämään päätyvät lopulta jätteeksi, eli poltettavaksi joko energia- tai sekajätteenä. Haastattelussa annetut määritelmät tekstiilijätteelle vastaavat osittain aikaisempaa kirjallisuutta, mutta yleishyödylliset yritykset pyrkivät hyödyntämään käytettyjä vaatteita pidemmälle kuin mitä aikaisempi kirjallisuus antaa ymmärtää tekstiilijätteen määrittelyssä. Ipek Yalcin-Enis, Merve Kucukali-Ozturk ja Hande Sezgin (2019) näkivät tekstiilijätteen olevan asioita, joita ihmiset eivät enää halua. Haastateltavat määrittelivät vaatejätteen olevan tekstiiliä, jota ei enää pysty hyödyntämään sen kunnon tai laadun takia. Dahlbo, Aalto, Salmenperä, Eskelinen, Pennanen, Sippola ja Huopalainen (2015) määrittelivät lahjoitettujen vaatteiden olevan jätettä niin pitkään kunnes tekstiilimassat ovat lajiteltu. Eli heidän

mukaansa vaatteiden lajittelupisteiden sijainnit vaikuttavat siihen, millä nimikkeellä tekstiilejä tulisi siirtää. Vaatemassojen logistiikkaa käsittelem enemmän myöhemmässä luvussa.

Monitasohallinnan kautta tarkasteltuna voidaan huomata, kuinka EU:n tasolla muodostettu jätehierarkia hyödynnetään käytännötyössä paikallisella tasolla. Voidaankin nähdä ylikansallisella tasolla toimivan Euroopan unionin vaikuttaneen vertikaalisesti paikalliselle tasolle asti, jossa yleishyödylliset yritykset pääasiassa toimivat (Marks, 1993; Jänicke, 2015). Vastaavia löydöksiä teki Elin Persson (2021) opinnäytetyössään, jossa hän tutki EU:n lainsäädännön vaikutusta tekstiilijätteen hallintaan Ruotsissa. Myös hänen tutkimuksessaan paikallisella tasolla oli useita mainintoja EU:n jätehierarkiasta, joka pyrkii antamaan kiertotaloudelle toimintamallin (Hultman & Corvellec, 2012; Suomen YK-liitto, 2014). EU:n jätehierarkia antaa tässä tutkimuksessa käytännön esimerkin, kuinka ylikansallinen ja paikallinen taso keskustelevat keskenään, ja miten ylikansallisen tason asetus vaikuttaa paikallisen tason organisaation vaatteiden eettiseen hallintaan.

Lahjoitettujen vaatteiden hallinnan vastuu ja velvollisuus on käytännössä kasaantunut lahjoitettuja vaatteita vastaanottaville yrityksille, vaikka lainsäädäntö ei erikseen aseta kyseistä vastuuta tai velvollisuutta yksittäiselle toimijalle tai tasolle (Persson, 2021). Aikaisemmassa kirjallisuudessa Reza Zanjirani Farahani, Nasrin Asgari ja Luk N. Van Wassenhove (2022) totesivat yleishyödyllisten yritysten olevan nykypäivänä merkittävässä asemassa lahjoitettujen vaatteiden hallinnassa. Vaatteiden lajittelussa sekä vaatteiden uudelleen ohjautumisessa yritykset toteuttavat toimintaansa EU:n jätehierarkian ja omien eettisten arvojensa mukaisesti, koska korkeammalta tasolta annettu lainsäädäntö ei aseta tiukkoja rajoituksia organisaatioiden toiminnalle vaatteiden hallinnan prosessissa. EU:n jätehierarkia perustuu Euroopan unionin jätedirektiiviin (2018) eikä se täten ole suoranaisesti jäsenmaita pakottava (Hultman & Corvellec, 2012; Suomen YK-liitto, 2014). Tämän takia vastuu ja velvollisuus on käytännössä kasaantunut lahjoitettuja vaatteita vastaanottaville yrityksille, koska yritykset pystyvät pitkälti itse määrittelemään omat toimintatapansa eli kuinka eettisesti yritykset haluavat hallita lahjoitettuja vaatteita ja vaatejätettä. Lahjoitettujen vaatteiden prosessiin osallistuvilla monitasohallinnan tasoilla voidaankin nähdä olevan autonomista valtaa tehdä itsenäisiä päätöksiä omien toimintatapojensa suhteen, mitä Henrik Enderlein, Sonja Wälti ja Michael Zurn (2010) pitivät monitasohallinnan yhden tason olemassaolon ehtona.

4.1.2 Lahjoitettujen vaatteiden jälleenmyynti

Haastatteluista selvisi yrityksillä olevan erilaisia jälleenmyyntitapoja, jotka vaikuttavat yritysten mahdollisuuksiin seurata vaatteiden loppusijoittumista. Organisaatioiden lajittelun tuloksena syntyy eri kategorioihin kuuluvia vaatepaketteja, joista osan organisaatiot myyvät omissa myymälöissään ja osan organisaatiot jälleenmyyvät erilaisille yhteistyökumppaneille ja organisaatioille. Osa vaatepaketeista päätyvät yhteistyökumppaneiden kautta lahjoitettavaksi hyväntekeväisyyskohteisiin ja osa lähetetään Suomen tai Euroopan ulkopuolelle jälleenmyytäväksi. Kyseinen käytäntö vaihtelee suuresti eri organisaatioiden välillä: esimerkiksi Organisaatio 2 ei lähetä ollenkaan vaatteita ulkomaille.

Organisaatio 1 myy itse lajittelemiaan vaatepaketteja eri yhteistyökumppaneille. Organisaatio 1:llä ei ole keinoa seurata, minne vaatepaketit lopulta sijoittuvat, koska vaatteiden hallinnan vastuu on siirtynyt vaatepakettien ostajille myyntitapahtuman yhteydessä. Organisaatio 1:llä on pitkäaikaisia kehitysyhteistyökumppaneita, jotka pystyvät tilaamaan vaatepaketteja eri kategorioista ja kuljettamaan ne Euroopan ulkopuolelle eri kehitysyhteistyökohteisiin. Kehitysyhteistyökumppanit eivät pääse tarkistamaan vaatepakettien sisältöjä, vaan ne luottavat Organisaatio 1:n lajitelleen vaatteet lupaamallaan tavalla. Haastateltava 1 kertoi edustamansa organisaation ilmoittavan heti yhteistyökumppaneilleen, jos heidän kategorioissaan tapahtuu muutoksia. Vastaanottomaissa paikalliset tekevät varainhankintaa vastaanottamallaan vaatepaketeilla.

Organisaatio 1 ei itse päättä minne vaatteet lähetetään, vaan tilaajat määrittelevät vaatteiden sijoittumisen. Kuitenkin Haastateltava 1 totesi, edustamansa organisaation olevan vastuussa yhteistyökumppaneidensa kautta siitä, minne vaatepaketit lopulta päätyvät. Monitasohallinnan näkökulmasta tarkasteltuna vastuu jakautuu samalla tasolla toimivien yritysten välille. Vastuun jakautumiseen ei suoranaisesti vaikuta ylempien tasojen asettama lainsäädäntö, vaan yritykset toimivat ja keskustelevat horisontaalisesti samalla tasolla. (Jänicke, 2015.) Keskustelun lopputuloksena vaatepakettien hallinnan vastuu siirtyy kahdenvälisesti sovittuna toimijalta toiselle ja samanaikaisesti vastuu myös hajaantuu eri toimijoiden välille, koska organisaatiot voivat itse päättää yhteistyökumppaninsa, minkä kautta ne ovat vastuussa vaatepakettien loppusijoittumisesta.

Organisaatio 2 ei vie lainkaan vaatteita ulkomaille, joten se ei hyödynnä Euroopan ulkopuolisia halpoja vaatemarkkinoita. Organisaatio 2 lajittelee vaatteet myyntikelpoisiin ja uudelleen käyttökelpoisiin vaatekategorioihin. Maailmassa on todella paljon vaatteita, jonka takia myyntikelpoisten vaatteiden taso on korkealla.

”Elämme yltäkyläisyydessä” (Haastateltava 2).

Joillakin vaatteilla on suurempi sosiaalinen arvo kuin toisilla, jonka takia tietyissä vaatteissa olevat pienet tahrat ja reiät eivät estä niiden myyntikelpoisuutta. Vastaavasti etenkin pikamuoti ei mene kaupaksi, jos vaatteissa on pieni vika. Uudelleenkäyttökelpoiset vaatteet, joiden sosiaalinen arvo on matala, saadaan takaisin kiertoon ilmaisosastojen kautta, jonne kuljetetaan käyttökelpoiset, mutta myytäväksi kelpaamattomat vaatteet. Organisaatio 2:lla on ilmaisosastoja jokaisessa myymälässään.

Organisaatio 2 tarvitsee yhteiskunnallista tukea pystyäkseen jatkamaan toimintaansa, koska sen myyntivoitot eivät ole riittävät toiminnan ylläpitämiseksi. Voidaankin nähdä monitasohallinnan paikallisella tasolla toimivan yrityksen olevan riippuvainen yhteiskunnan tuesta. Tuen antamisen kautta yhteiskunta pystyy kasaamaan lahjoitettujen vaatteiden hallinnan vastuuta yleishyödyllisille yrityksille. Kuitenkaan kaikki lahjoitettujen vaatteiden prosessiin osallistuvat paikallisen tason toimijat eivät tarvitse yhteiskunnallista tukea toimintansa ylläpitämiseksi. Organisaatio 1:n kansainvälisistä myynneistä tulleiden tulojen ansiosta yritys ei tarvitsi yhteiskunnalta tukea toiminnan jatkamiseksi. Organisaatio 2 hyödyntää tuettua työllistämistä, mikä tekee sen toiminnasta taloudellisempaa. Tavaroiden lajittelu tehdään molemmissa organisaatioissa manuaalisesti, joka vaatii maksullista työvoimaa. Tuottoa ei kuitenkaan tule ilmaisjakelusta, jonka takia Organisaatio 2:n jälleenmyynnin tuotto jää pieneksi. Tämänhetkisessä yhteiskunnassamme käytettyjen tavaroiden arvo ei ole riittävä, jotta Organisaatio 2 voisi jälleenmyydä kaikki uudelleenkäyttökelpoiset vaatteet.

4.1.3 Lahjoitettujen vaatteiden logistiikka

Lahjoitettujen vaatteiden logistiikka on keskeinen osa vaatejätteiden päätyemisessä Suomen ulkopuolelle. Toimivalla logistiikkaketjulla vaatemassoja pystytään kuljettamaan eri lajittelupisteisiin, vaatteita tarvitseville sekä vaatteita ostaville tahoille. Haastatteluista nousi esiin keskeisiä huomioita vaatteiden logistiikalle, kuten vaatteiden status niitä kuljetettaessa valtioiden välillä, vaatteiden kuljetuskohteet, ja miten organisaatiot pystyvät seuraamaan vaatteiden loppusijoituskohteita vastaanottoissa.

Haastateltava 2 kertoi edustamansa organisaation lajittelevan ja hinnoittelevan vaatteet keskitetysti Suomessa sijaitsevassa lajittelukeskuksessa. Vastaavasti Organisaatio 1 lähettää vaatteita lajitteluun Suomen lisäksi Baltian maihin. Kyseinen organisaatio lähettää vaatemassoja kansainvälisiin kuljetuksiin tuotestatuksella. Käytännössä Organisaation 1 ei tarvitse toteuttaa kansainvälisissä kuljetuksissaan jätteen kansainväliseen siirtoon liittyviä sopimuksia ja lainsäädäntöä, koska vaatteita ei lähetetä jättestatuksella ulkomaille (Suomen ympäristökeskus, 2022). Dahlbo ym. (2015)

määritelmän mukaan (kts. edellinen luku) kuitenkin kyseiset vaatteet tulisi lähettää jätestatuksella niin pitkään, kunnes vaatteet ovat lajiteltu. Haastateltava 1 perusteli vaatteidensa logistista statusta sillä, että vaatejätteen osuus koko vaatemassasta on suhteellisen pieni. Haastateltava 1 kertoi heidän vaatemassansa määrästä, vain 2 % olevan vaatejätettä.

Haastateltava 1 pitää eurooppalaisten vaatteiden kulutuksen määrää s < u < r < e < n < a < , < < ettei edes Euroopan sisällä pystytä kierrättämään kaikkia käytettyjä vaatteita. Suuret ja halvat vaatemarkkinat sijaitsevat Euroopan ulkopuolella. Myös Lydia Ayorkor Maniesonin ja Tiziana Ferrero-Regisin (2023) mainitsivat Euroopan ulkopuolisista laajoista vaatemarkkinoista. Heidän mukaansa etenkin Ghanassa sijaitsee suuria käytettyjen vaatteiden markkinoita, minne myös Suomesta toimitetaan vaatteita. Reza Zanjirani Farahani, Nasrin Asgari ja Luk N. Van Wassenhove (2022) argumentoivat Euroopan ulkopuolisten kehittyvien maiden olevan keino eurooppalaisille päästä eroon ei-halutuista vaatteista. Haastateltava 1:n mukaan tukkumyynnin, lajitteluprosessin ja pitkäaikaisten yhteistyökumppanuuksien avulla kehittyviin maihin lähetetään ainoastaan käyttökelpoisia ja haluttuja vaatteita.

Organisaatio 1:llä ei ole omaa toimintaa vaatteita vastaanottavissa maissa, koska vaatteet päätyvät sinne yhteistyökumppaneiden välityksellä. Lydia Ayorkor Maniesonin ja Tiziana Ferrero-Regisin (2023) mukaan Ghanassa päätyy viikoittain 40 % lähetetyistä vaatteista kaatopaikoille. Haastateltava 1 kyseenalaisti, miksi joku toimija ostaisi vaatteita loppusijoitettavaksi jätteeksi kaatopaikoille tai luontoon. Kuitenkaan ostajilla ei ole mahdollisuutta tarkistaa vaatepakettien sisältöjä. Eikä myyjillä mahdollisuutta seurata, minne vaatepaketit lopulta päätyvät.

Monitasohallinnan näkökulmasta tarkasteltuna tulee ottaa huomioon toimijoiden suuri lukumäärä prosessissa, missä vaatejätettä päätyy ulkomaille. Suomalaisten yleishyödyllisten yritysten lisäksi erilaiset yhteistyökumppanit, kuljetusyhtiöt ja vastaanottomaiden jälleenmyyjät ovat osa lahjoitettujen vaatteiden prosessia. Toimijoiden välillä on selkeät työjaot ja toimivalta saadaankin työtehtävien kautta. Voidaankin nähdä alemmalla tasolla monitasohallinnan järjestäytyneen lähes tyyppi 2 kautta, jossa toimivalta jaetaan työtehtävien mukaan (Hooghe & Marks, 2003). Elin Persson (2021) havaitsi tutkimuksessaan viime vuosina Ruotsissa ei hallinnollisten tekijöiden roolin kasvaneen vaatejätteen hallinnassa, mikä antaa suuntaa monitasohallinnan tyyppi 2 yleistymiselle. Voidaankin todeta Suomessa kehityssuunnan olevan yhteneväinen Ruotsin vaatejätteen hallinnan kanssa ja monitasohallinnan alempien kerroksien lähes toimivan tyyppi 2 mukaan.

Haastatteluista voidaan huomata tekstiilijätteen vastuiden ja velvollisuuksien siirtyvän eri toimijoiden välillä. Lainsäädäntö ei velvoita vaatejätteen vastuita tai velvollisuuksia monitasohallinnan yhdellä toimijalle tai tasolle (Persson, 2021). Käytännössä vastuu ja velvollisuus vaatejätteen eettisestä hallinnasta on kasautunut lahjoitettuja vaatteita vastaanottaville yrityksille (kts. luku 4.1.1). Haastatteluista voidaan havaita vastuun siirtyvän myyntitapahtuman kautta yhteistyökumppaneille ja kierrätettyjen vaatteiden ostajille, koska lahjoitettuja vaatteita vastaanottavat yritykset eivät seuraa vaatteiden liikkeitä myyntitapahtuman jälkeen, vaan niiden eettinen hallinta jää kierrätettyjen vaatteiden ostajien ja yhteistyökumppaneiden vastuulle. Haastateltava 1 mukaan kierrätettyjen vaatteiden ostajat ja yhteistyökumppanit kuljettavat vaatteet Euroopan ulkopuolelle. Aikaisemman kirjallisuuden mukaan suurin osa Euroopan ulkopuolelle päätyvistä lahjoitetuista vaatteista loppusijoitetaan suoraan jätteeksi (Manieson & Ferrero-Regis, 2023).

4.2 Keskeiset vaatejäteongelman ratkaisuun vaikuttavat tekijät

4.2.1 Vaatteiden eettinen hallinta

Haastateltavat kertoivat eri sektoreilla olevan vaihteleva käsitys vaatteiden eettisen hallinnan muodosta. Haastateltavien mielestä ekologisinta vaatehallintaa on vaatteiden pitkä käyttöikä ilman vaatteiden muokkausta. Tämä ideologia perustuu pitkälti EU:n jätehierarkiaan, joka kannustaa hyödyntämään tavaroita mahdollisimman pitkälle ennen niiden päätymistä jätteeksi (Hultman & Corvellec, 2012; Suomen YK-liitto, 2014).

Organisaatiot pyrkivät hyödyntämään ensisijaisesti vaatteita sellaisenaan ja näin mahdollistaa niille mahdollisimman pitkän käyttöiän. Toissijaisesti organisaatiot hyödyntävät vaatteissa olevia materiaaleja, jos vaatetta ei pystytä käyttämään sellaisenaan. Eli vaatteiden muoto muutetaan, jotta siinä olevia materiaaleja päästään hyödyntämään. Vasta viimeisenä vaihtoehtona organisaatiot kierrättävät vaatteet jätteenä sekajätteenä tai energianjätteenä. Haastateltavien mukaan organisaatiot toimivat EU:n jätehierarkian mukaisesti eli ensisijaisesti vaatteita uudelleen käytetään, tämän jälkeen materiaalit kierrätetään ja viimeinen osuus vaatteista, mitä ei pystytä hyödyntämään on jätettä (Hultman & Corvellec, 2012; Suomen YK-liitto, 2014). Jätehierarkian lisäksi Lydia Ayorkor Maniesonin ja Tiziana Ferrero-Regisin (2023) argumentoivat vaatteiden pitkän eliniän olevan kestävä ja osa kiertotalouden periaatetta.

Haastateltava 1 kertoi ettei hän kannusta käytettyjen vaatteiden hallinnan siirtämistä tuottajille, koska kaupalliset toimijat eivät priorisoi vaatteiden pitkää elinkaarta, vaan ne silppuavat vaatteet, jotta ne saavat uutta hyödynnettävää materiaalia käyttöönsä. Jätehierarkian mukaan tämä on viidestä askelmasta kolmas, jossa ensimmäinen askelma on ekologisin vaihtoehto (Hultman & Corvellec, 2012; Suomen YK-liitto, 2014). Haastateltava 1 mukaan kaupallisten yritysten toiminta ei ole yhtä kestävää kuin yleishyödyllisten yritysten, minkä takia käytettyjen vaatteiden hallinnan vastuun siirtämistä kaupallisille yrityksille EU:n uudessa tekstiilistrategiassa tulisi harkita. Vastaavasti Haastateltava 2 toivoi EU:n uuden tekstiilistrategian huomioivan lainsäädännössään, minne tekstiilit lopulta päätyvät eri toimijoiden toimesta.

Kaupalliset yritykset ja yleishyödylliset yritykset toimivat monitasohallinnan kautta tarkasteltuna samalla tasolla. Toimijoiden välillä käydään keskusteluja lahjoitettujen vaatteiden vastuuden ja velvollisuuksien jakautumisesta, minkä takia voidaan nähdä toimijoiden keskustelevan keskenään horisontaalisesti. Etenkin Martin Jänicke (2015) on tutkinut horisontaalista toimintaan eri tasoilla. Jänicke (2015) näki positiivisena eri tasojen sisäisten toimijoiden aktiivisen vuorovaikutuksen, koska hänen mukaansa tämä mahdollistaa uusien innovaatioiden synnyn. Myös Ian Bache ja Matthew Flinders (2004, 88–98) ovat tunnistaneet monitasohallinnan tuottaneen ratkaisuja ongelmiin, mutta ovat olleet huolissaan demokraattisuuden toteutumisesta. Bachen ja Flindersin (2004, 88–98) mukaan poliittisia ja vastuullisia valvonnan keinoja monitasohallinnassa on vähän. Yleishyödylliset ja kaupalliset yritykset toteuttavat omaa agendaansa ylikansallisen ja kansallisen tason asettamien ehtojen mukaisesti. Kuitenkin yritysten eettisen hallinnan luonteet vaihtelevat. Yritykset lähettävät lahjoitettuja vaatteita Suomen ulkopuolelle Suomen ympäristökeskuksen ja tullin valvonnan alla, mutta silti vaatteita loppusijoitetaan jätteeksi Suomen ulkopuolelle (Laaksonen, ym., 2017; Suomen ympäristökeskus, 2021; Manieson & Ferrero-Regis, 2023). Voidaankin todeta eettisen hallinnan olevan puutteellista vaatejätteen hallinnassa, yhdellä tai useammalla monitasohallinnan tasolla.

4.2.2 Organisaatioiden välinen yhteistyö

Lahjoitettujen vaatteiden prosessi on laaja ja siihen kuuluu lukuisia eri toimijoita, jotka toimivat eri tasoilla. Kuluttajien, yleishyödyllisten ja kaupallisten yritysten lisäksi lahjoitettujen vaatteiden hallintaan osallistuvat erilaiset yhteistyökumppanit sekä vastaanottomaisissa toimivat järjestöt. Näiden eri tasoilla toimivien toimijoiden vuorovaikutussuhteita ja toimialojen laajuutta voidaan tarkastella monitasohallinnan kautta. Monien eri tasojen välinen yhteistyö vaatii toimivaa viestintää ja jatkuvaa

vuoropuhelua (Marks, 1993; Hooghe & Marks, 2003). Etenkin, kun selkeää jakoa tekstiilijätteen velvollisuuksien ja vastuiden jakamisesta ei olla annettu (Persson, 2021).

Haastateltava 1 mukaan heidän yhteistyökumppaninsa ja niiden myötä hyväntekeväisyyskohteet ovat pysyneet pitkään samoina. Vakiintuneet kehitysyhteistyökohteet mahdollistavat hyväntekeväisyystoiminnan tuloksellisuuden. Organisaatio 1:n toiminta vastaanottoissa perustuu täysin yhteistyökumppaneiden kautta järjestettyyn toimintaan. Heillä ei siis ole keinoa seurata, mitä vaatemassoille tapahtuu vastaanottoissa. Vastaavasti Organisaatio 2 ei lähetä vaatteita ulkomaille, eikä sillä ole minkäänlaista toimintaa Suomen ulkopuolella.

Haastateltavat korostivat viestinnän tärkeyttä, koska moni eri tason toimija osallistuu lahjoitettujen vaatteiden prosessiin ja ne pystyvät osaltaan vaikuttamaan vaatejäteongelmaan. Haastateltavat pitivät tärkeänä etenkin kuluttajille kohdennettua viestintää. Aikaisemmassa kirjallisuudessa vaatejätteen vastuiden ja velvollisuuksien jakautumisessa monitasohallinnan kautta ei olla tarkasteltu kuluttajia osana monitasohallintaa. Kuitenkin haastateltavat pitivät kuluttajien päätöksiä keskeisinä vaatemassojen muodostumisessa. Kuluttajat pystyvät kulutus päätöksillään vaikuttamaan kierrossa olevien vaatteiden laatuun ja määrään. Kuluttajien merkittävyyttä vaatteiden prosessissa voidaankin pitää oleellisena, koska vaatteet ovat kulutustuotteita. Haastateltavat kertoivat edustamiensa organisaatioidensa pyrkivän viestimään kuluttajille uudelleenikäytön ja kulutuksen hillitsemisen tärkeydestä. Haastateltava 1 toivoi kuluttajille kohdennetun viestinnän parantamista. Molemmat organisaatiot näkivät tärkeänä vastuun siirtämistä kuluttajille, joita voidaan pitää yhtenä osana lahjoitettujen vaatteiden prosessia.

Yhteistyökumppanuuksista Haastateltava 1 koki tärkeänä yhteistyön kannustamisen yleishyödyllisten yritysten sekä tuottajien välillä. Haastateltava 2 toivoi huomion kiinnittyvän enemmän vaatteiden elinkaaren alkupäähän, jossa pystytään tekemään suurimmat muutokset vaatemassojen sääntelyn suhteen. Suunnittelussa tulisikin huomioida paremmin, kuinka luonnonvaroja hyödynnetään materiaaliseen käyttöön. Haastatteluista havaitsee organisaatioiden toivovan vastuun siirtämistä tuottajille ja kuluttajille. Kun ilmiötä tarkastellaan monitasohallinnan käsitteen kautta, käy ilmi, että käytännön vastuu vaatemassojen hallinnalle on jäänyt lahjoitettuja vaatteita vastaanottaville yrityksille. Kuitenkin koko vaatemassojen prosessiin osallistuu monia eri toimijoita monelta eri tasolta. Jotta eettinen vaatteiden hallinta toteutuisi tulisi viestinnän toimia jokaisen eri tason välillä. Gary Marks (1993) totesi monitasohallinnan olevan jatkuva neuvottelua monien eri tasojen välillä. Vastaavasti Jänicke (2015) piti eri tasojen välisien ja tasojen sisällä olevien

toimijoiden välistä aktiivista vuoropuhelua keskeisenä ongelmien ratkaisemisessa, josta ominaisuudesta monitasohallinta on saanut positiivista palautetta (Bache & Flinders, 2004, 88–98).

4.2.3 Lainsäädännön vaikutus

Haastatteluissa lainsäädäntöä pidettiin merkittävänä tekijänä vaatemassojen hallinnassa sekä vaatejättekysymyksen ratkaisemisessa.

“Lainsäädäntö on avainasemassa” (Haastateltava 1).

Euroopan uusi tekstiilistrategia tulee vaikuttamaan suuresti lahjoitettujen vaatteiden hallinnan prosessiin. Haastatteluista kävi ilmi, että Suomen uusi jätelainsäädäntö on jo vaikuttanut negatiivisesti Suomessa vaatemassojen hallintaan ja kierrättämiseen, koska se ei edistä EU:n jätehierarkian ideologiaa, vaan lisää tekstiilijätteen määrää, koska kuluttajat vievät käyttökelpoisia vaatteita keräysastioihin, jotka ottavat vastaan ainoastaan tekstiilijätettä.

EU:n uuden tekstiilistrategian toivottiin lisäävän tuottajavastuuta. Haastateltava 2 totesi olevan epäselvää, millainen laajennettu tuottajavastuu tulee sisällöllisesti olemaan, mutta toivoi sen hillitsevän vaatemassojen määrää elinkaaren alkupäästä lähtien. Haastateltavat toivovat lainsäädännön ottavan huomioon jo olemassa olevat infrastruktuurit lahjoitettujen vaatteiden vastaanottamiselle. He pitivät tärkeänä sitä, että uuden tekstiilistrategian perustuvan Euroopan jätehierarkian ideologiaan, jotta käyteytyjä vaatteita ei nähtäisi heti jätteenä, vaan niiden elinikä pyrittäisiin pitämään mahdollisimman pitkänä.

Haastateltava 1 toivoi EU:n tekstiilistrategian mahdollistavan myös jatkossa vaatteiden kuljettamisen OECD- ja OECD:n ulkopuolisiin maihin. Se kuitenkin toivoi lainsäädännön selkeyttävän auditointia ja standardointia, jotta vaatteet eivät päädy jätteeksi. Vaatteiden siirron tulisi olla läpinäkyvää ja siinä tulisi seurata yhdenmukaisia ohjeistuksia. Haastateltava 1 piti tätä relevantimpana kuin yksittäisten vaatekategorioiden tietojen tarkastelun. EU:n uudessa tekstiilistrategiassa onkin tarkoitus kiinnittää lisää huomiota vaatteiden siirtokuljetuksiin, jotta vaatejätettä ei kuljetettaisi valtioihin, joiden jätehuoltojärjestelmä ei käsittele vaatejätettä ekologisesti (Eurolex, 2020).

Haastateltava 1 kertoi Suomen uuden jätelainsäädännön lisänneen tekstiilijätteiden määrää. Suomen uusi jätelaki on velvoittanut kuntia järjestämään tekstiileille erilliskeräysastiat 1.1.2021 alkaen (Ympäristöministeriö, 2021). Nämä erilliskeräysastiat keräävät ainoastaan tekstiilijätettä, jonka takia kunnat käsittelevät vastaanottamansa tekstiilit jätteenä, eivätkä pyri hyödyntämään tekstiilejä ja niissä

olevia materiaaleja. Monitasohallinnan tarkastelun kautta Suomen uusi jätelainsäädäntö lisää kuntien vastuuta hallita vaatejätettä. Kuitenkaan lainsäädäntö ei aseta vastuuta yksinomaan kunnille, vaan se jättää tilaa muille toimijoille hallita vaatemassoja. Organisaatio 1 on pyrkinyt viestinnässään kannustamaan kuluttajia jättämään käytettyjä vaatteita heidän keräysastioihinsa, joista kaikki vaatteet lajitellaan, jotta kuluttajat eivät veisi uudelleen käyttökelpoisia vaatteita kuntien tekstiilijäte keräysastioihin. Myös Organisaatio 2 kannustaa ihmisiä toimittamaan vaatteensa heille, koska päätös epäselvien vaatteiden hyödyntämismahdollisuuksista ei tulisi olla yksittäisen kuluttajan vastuulla.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä tutkimus pyrkii selvittämään monitasohallinnan näkökulmasta, kuinka vastuut ja velvollisuudet lahjoitettujen vaatteiden hallinnasta ja viennistä Suomen ulkopuolelle jakautuvat eri toimijoiden kuten Euroopan Unionin, Suomen hallinnon ja lahjoitettuja vaatteita vastaanottavien organisaatioiden välillä. Yleishyödylliset yritykset ovat keskeisiä toimijoita vaatemassojen hallinnassa, koska ne keräävät suurimman osan Suomessa lahjoitetuista vaatteista. Yhden vaatekappaleen tekeminen vaatii paljon luonnonvaroja. Eikä yhteiskuntamme arvosta tarpeeksi yksittäistä vaatekappaletta, jotta sen jälleenmyynnin arvo olisi korkealla tai sen elinikä olisi niin pitkä kuin vaateen laatu mahdollistaisi. Vaatteiden valtava määrä on aiheuttanut haasteita vaatemassojen hallitsemiselle ja loppusijoittumiselle. Suomesta lähtekin lahjoitettuja vaatteita ulkomaille. Osa vaatteista päätyy jätteeksi valtioihin, joiden jätehuoltojärjestelmä ei ole yhtä kehittynyt kuin Suomen. Tutkimukseni on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä, koska vaatemassojen hallinta on jo nykyisellä mittakaavalla haastavaa ja vaatteiden määrä yhteiskunnassamme on kasvussa. Lisäksi Euroopan unionissa on työnalla uusi tekstiilistrategia, joka tulee muuttamaan koko vaatteiden elinkaaren.

Haastatteluissa ilmeni yleishyödyllisten yritysten määrittelevän ekologisen hallinnan vaatteiden ja niissä olevien materiaalien hyödyntämisenä EU:n jätehierarkian mukaisesti, missä oleellisena tavoitteena on vaatteiden pitkä elinikä. Lajitteluprosessin myötä yleishyödylliset yritykset pyrkivät omalta osaltaan ratkaisemaan vaatejäteongelmaa mahdollistamalla vaatteille pitkän eliniän. Vaatemassojen lajittelu on keskeinen osa yleishyödyllisten yritysten lahjoitettujen vaatteiden hallinnan prosessia, jossa vaatteet lajitellaan eri kategorioihin. Lajitteluprosessin myötä yleishyödyllisille yrityksille on kasaantunut monitasohallinnan näkökulmasta käytännön vastuu ja velvollisuus lahjoitettujen vaatteiden hallinnan prosessissa, koska yleishyödylliset yritykset ovat itse määritelleet kategorioidensa luonteet ja sisällöt. Lisäksi ne toteuttavat lajittelun itse, joten kukaan ulkopuolinen ei pääse seuraamaan, minkä laatuista vaatteita eri kategorioihin käytännössä päätyy. Tukkuymyntiä toteuttavat organisaatiot myyvät jälleenmyyjille vaatepaketteja kategorioiden mukaan, mutta jälleenmyyjät eivät pääse tarkastelemaan vaatepakettien sisältöjä. Jälleenmyynnin myötä vastuu vaatteiden hallinnasta siirtyy osittain vaatteiden ostajalle, koska myyntitapahtuman jälkeen yleishyödylliset yritykset eivät pysty seuraamaan vaatemassojen hallintaa. Kuitenkin on yleishyödyllisten yritysten lajitteluprosessista kiinni, sisältävätkö vaatepaketit vaatejätettä. Yleishyödylliset yritykset pyrkivät mahdollistamaan vaatteiden uusiokäytön ja eettisen hallinnan lajittelijoiden huolellisella perehdytyksellä, kouluttamisella sekä yleisillä ohjeistuksilla. Lajittelijoita

on koulutettu tunnistamaan vaatejäte, myyntikelpoiset vaatteet ja käyttökelpoiset vaatteet vaatemassan joukosta, sekä lajittelemaan vaatteet oikeisiin kategorioihin.

Keskeinen osa vaatejätteiden päätyemisessä Suomen ulkopuolelle on logistiikka. Haastatteluista kävi ilmi lahjoitettujen vaatteiden massan olevan niin suuri, ettei kysyntä Suomessa ole riittävä lahjoitettujen vaatteiden jälleenmyynnille. Haastateltava 1 argumentoi ettei vaatemassoja pystytä kierrättämään edes Euroopassa, minkä takia vaatteita viedään Euroopan ulkopuolisille vaatemarkkinoille. Kyseinen organisaatio lähettää vaatteitaan Suomen ulkopuolelle lajiteltavaksi tuotestatuksella, vaikka vaatteiden joukossa on vaatejätettä. Tällöin organisaation ei tarvitse noudattaa jätelainsäädäntöä kansainvälisissä kuljetuksissa. Organisaatio 1 pystyy lähettämään vaatejätettä Suomen ulkopuolelle muun hyödynnettävän vaatemassan joukossa. Suuri vaatemassa aiheuttaa jäteongelman ja samalla mahdollistaa vaatejätteen päätyminen Suomen ulkopuolelle. EU:n uuden tekstiilistrategian tulisikin kiinnittää huomiota siihen, lajitellaanko vaatteet niiden keräysmaissa ja millä edellytyksillä lahjoitettuja vaatteita voidaan kuljettaa valtioiden välillä tuotestatuksella.

Vaihtoehtoinen ratkaisu vaatejäteongelmalle ovat Organisaatio 2:n toteuttamat ilmaisjakeluosastot, joiden avulla käyttökelpoisia vaatteita, joiden sosiaalinen arvo ei riitä niiden jälleenmyyntiin, saadaan takaisin kiertoon ilman vientiä ulkomaille. Kyseiset osastot eivät kuitenkaan ole taloudellisesti kannattavia, koska niihin päätyneet vaatteet ovat käyneet manuaalisen lajitteluprosessin läpi, eli organisaatio on käyttänyt omia resursseja ilmaiseksi jaettaviin vaatteisiin. Organisaatio 2 tarvitseekin enemmän yhteiskunnan tukea, jotta se pystyy ylläpitämään toimintaansa. Voidaankin havaita monitasohallinnan näkökulmasta eri tasoilla toimivien toimijoiden olevan riippuvaisia toisen tason antamasta tuesta. Onkin yhteiskunnan päätös, millaisia arvoja vaatemassojen hallinnassa suositaan. Halutaanko Suomen sisällä toimivia organisaatioita, jotka pyrkivät toiminnallaan vähentämään vaatejätteiden määrää ja kierrättämään käytettyjä vaatteita mahdollisimman pitkälle tukea?

Haastatteluissa kävi ilmi yleishyödyllisten yritysten toivovan vaatejätteen eettisen hallinnan vastuun siirtämistä heiltä tuottajille ja kuluttajille. Kuitenkin lahjoitettujen vaatteiden hallintaa ei haluttu siirtää pois yleishyödyllisiltä yrityksiltä, vaan tuottajien toivottiin kiinnittävän enemmän huomioita siihen, millaisia materiaaleja ne käyttävät vaatteiden valmistamisessa ja kuinka paljon vaatteita valmistetaan myyntiin. Haastateltavien mukaan velvollisuuksia tulisikin lisätä enemmän vaatetuotannon alkupäähän tuottajille ja kuluttajille, jossa pystytään tekemään suurimpia muutoksia vaatemassojen määrälle ja laadulle. Monitasohallinnan näkökulmasta lahjoitettujen vaatteiden

hallintaan osallistuu lukuisia erilaisia toimijoita eri tasoilta, joiden tehtävät ja eettiset arvot vaihtelevat suuresti. Tämänhetkinen lainsäädäntö ei määrää vastuuta tai velvollisuutta vaatteiden eettisestä hallinnasta tietylle toimijalle, mutta käytännössä vastuu tekstiilijätteen hallinnasta on kuntien lisäksi kasaantunut lahjoitettuja vaatteita vastaanottaville organisaatioille. Aikaisempaa kirjallisuutta tekstiilijätteen vastuiden ja velvollisuuksien jakautumisesta monitasohallinnan näkökulmasta on vähän, jonka takia tutkimustuloksia on haastava verrata aikaisempiin tutkimuksiin. On kuitenkin selvää monien eri toimijoiden osallistuvan lahjoitettujen vaatteiden hallintaan monelta eri tasolta.

Tutkimustuloksia tarkastellessa on huomioitava eräänlainen stigma, joka on lahjoitettujen vaatteiden Suomen ulkopuolelle päätyminen taustalla. Halusin haastatella kolmen eri yleishyödyllisen yrityksen työntekijää, mutta haastattelujen sopiminen ja organisaatioiden kiinni saaminen oli haasteellista. Tämän takia tutkimusaineistoni otanta ei ole niin laaja kuin olin alkuperäisesti suunnitellut. Kuitenkin koen nykyisen aineiston olleen riittävä tutkimuksen toteuttamiseksi, kun olen yhdistänyt aineiston kirjallisuuskatsaukseeni. Jatkotutkimuksissa voitaisiin tutkia tarkemmin vaatekuljetuksissa käytettäviä statuksia, ja kuinka tuotestatuksella pystytään kuljettamaan myös vaatejätettä ulkomaille. Tutkimukseni perusteella jatkossa voitaisiin myös kartuttaa enemmän niiden organisaatioiden toimintaa, jotka eivät vie vaatteita ulkomaille ja kuinka paljon yhteiskunnallista tukea kyseiset organisaatiot käytännössä tarvitsevat. Kyseisessä tutkimuksessa voitaisiin selvittää tarkemmin yhteiskuntamme arvoja suhteessa vaatemasojen kierrättämiseen. Lisäksi Euroopan Unionin uusi tekstiilistrategia tulee muuttamaan vaateteollisuutta, tuottajien vastuuta sekä lahjoitettujen vaatteiden prosessia. Asetuksen astuessa voimaan voidaankin selvittää, onko strategia onnistunut parantamaan vaatejäteongelmaa ja millä keinoilla.

LÄHTEET

Laki jätelain muuttumisesta 714/2021

Bache, I., & Flinders, M. (Eds.). (2004). *Multi-level governance*. Oxford University Press.

Brooks, A. (2019). *Clothing poverty: The hidden world of fast fashion and second-hand clothes*. Bloomsbury Publishing.

Cottier, T., & Hertig, M. (2003). The Prospects of 21st Century Constitutionalism. *MaxPlanckYearbook of United Nations Law*, 7(1), 261-328.
<https://doi.org/10.1163/187574103X00058>

Dahlbo, H., Aalto, U. K., Salmenperä, H., Eskelinen, H., Pennanen, J., Sippola, K., & Huopalainen, M. (2015). *Tekstiilien uudelleenkäytön ja tekstiilijätteen kierrätyksen tehostaminen Suomessa*. (Suomen ympäristö; No. 4/2015). Ympäristöministeriö. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155612>

Dahlbo, H., Rautiainen, A., Savolainen, H., Oksanen, P., Nurmi, P., Virta, M., & Pokela, O. (2021). *Textile flows in Finland 2019*. Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun julkaisuja 276.

Enderlein, H., Wälti, S., & Zurn, M. (Eds.). (2010). *Handbook on multi-level governance*. EdwardElgar Publishing.

Eurolex, (2020), *Eurolex*. Saatavissa < https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-920230215_FI.html>, luettu 29,09,2023

Euroopan parlamentti (2020), *Tekstiilituotannon ja -jätteen vaikutus ympäristöön*, Saatavissa <<https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/society/20201208STO3327/tekstiilituotannon-ja-jatteen-vaikutus-ymparistoon>>, luettu 19.09.2023

Euroopan parlamentti (2022), *Vihreän kehityksen ohjelma: Kestävästä tuotteista normi ja Euroopalle resurssiriippumattomuus*, Saatavissa <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/ip_22_2013>, luettu 19.09.2023

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Helsinki: Tammi.

Hix, S., & Høyland, B. (2022). *The political system of the European Union*. Bloomsbury Publishing.

Hooghe, L. & Marks, G. (2003) Unraveling the central state, but how? Types of multi-level governance. *The American political science review* 97(2), 233 – 243.

Hultman, J., & Corvellec, H. (2012). The European waste hierarchy: From the sociomateriality of waste to a politics of consumption. *Environment and Planning A*, 44(10), 2413–2427.

Jänicke, M. (2015). Horizontal and vertical reinforcement in global climate governance. *Energies* (Basel), 8(6), 5782–5799. <https://doi.org/10.3390/en8065782>

- Jyväskylän yliopiston verkkosivut Koppa (2021). *Laadullinen tutkimus*. Saatavissa <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinentutkimus>>, luettu 28.09.2023
- Kallinen, T. & Kinnunen, T. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>> luettu 28.09.2023
- Knus-Galán, M & Kurki, R. (2020). *Kierrätyslaatikosta kansainväliseksi kauppatavaraksi*. Yle uutiset (17.02) <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/02/17/mot-laittoi-lahettimia-kierratysvaatteisiin-nain-lahjoittamasi-vaatteet>, 12.09.2023
- Laaksonen, J., Pietarinen, A., Salmenperä, H., & Merilehto, K. (2017). *Valtakunnallinen jätesuunnitelma vuoteen 2023*; Taustaraportti.
- Lounais-Suomen Jätehuolto (2021), *Poistotekstiilin kuljetusohjeistus*. Saatavissa <https://poistotekstiili.lsjh.fi/wpcontent/uploads/2021/02/LSJH_Kuljetusohjeistus.pdf>, luettu 20.09.2023
- Manieson, L. A., & Ferrero-Regis, T. (2023). Castoff from the West, pearls in Kantamanto? A critique of second-hand clothes trade. *Journal of Industrial Ecology*, 27(3), 811–821.
- Marks, G. (1993) *Structural Policy and Multilevel Governance in the EC*. Teoksessa Cafruny & Rosenthal, G. (toim), *The State of the European Community*. New York: Lynne Rienner.
- Paras, M. K., Pal, R., & Ekwall, D. (2018). Systematic literature review to develop a conceptual framework for a reuse-based clothing value chain. *The international review of retail, distribution and consumer research*, 28(3), 231–258.
- Persson, E. (2021). *Changing fashion, lasting waste, How local textile waste management is impacted by EU legislation*. University of Gothenburgh
- Salmi, S. (2023). *Chilen aavikolla nököttää niin valtava vaatevuori, että sen voi nähdä avaruudesta-katso, mistä on kyse*. Yle uutiset (30.8), <https://yle.fi/a/74-20047760>, luettu 04.09.2023
- Suomen YK-liitto (2014), *Ota eurooppalainen jätehierarkia käyttöön arjessasi ja löydä tavaroidesi täysi potentiaali*, Saatavissa <<https://www.ykliitto.fi/uutiset-media/uutiset/ota-eurooppalainenjatehierarkia-kayttoon-arjessasi-ja-loyda-tavaroidesi>>, luettu 18.10.2023
- Suomen ympäristökeskus (2021), *Suomen tekstiilivirtaselvitys*. Saatavissa <[https://www.syke.fi/fiFI/Ajankohtaista/Suomen tekstiilivirtaselvitys Tekstiilie\(60999\)](https://www.syke.fi/fiFI/Ajankohtaista/Suomen_tekstiilivirtaselvitys_Tekstiilie(60999))>, luettu 13.09.2023
- Suomen ympäristökeskus. (2022). *Jätteiden kansainväliset siirrot*. Ymparisto.fi. Saatavissa <<https://www.ymparisto.fi/fi/luvut-ja-velvoitteet/jatteiden-kansainvaliset-siirrot#K%C3%A4ytetyt%20tuotteet,%20kuten%20ajoneuvot,%20renkaat,%20varaosat%20tai%20s%C3%A4hk%C3%B6-%20ja%20elektroniikkalaitteet>>, luettu 20.09.2023
- Tuomi, J., & Sarajarvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettulaitos.). Helsinki: Tammi.

- Winn, N. (2003). Towards a common European security and defence policy? The debate on NATO, the European army and transatlantic security. *Geopolitics*, 8(2), 47–68.
- Yalcin-Enis, I., Kucukali-Ozturk, M., & Sezgin, H. (2019). Risks and management of textile waste. *Nanoscience and biotechnology for environmental applications*, 29–53.
- Ympäristöministeriö, (2021), *Uusi jäteasetus velvoittaa nykyistä tehokkaampaan erilliskeräykseen ja kierrätykseen*, Saatavissa <<https://ym.fi/-/uusi-jateasetus-velvoittaa-nykyistatehokkaampaanerilliskeraykseen-ja-kierratykseen>>, luettu 1.10.2023
- Zanjirani Farahani, R., Asgari, N., & Van Wassenhove, L. N. (2022). Fast fashion, charities, and the circular economy: challenges for operations management. *Production and Operations Management*, 31(3), 1089–1114.

LIITE 1. KYSYMYSLOMAKE

1. Miten organisaationne määrittelee vaatejätteen?
2. Missä organisaationne lajittelee keräämännne vaatteet?
3. Miten pyritte ehkäisemään vaatejätettä?
4. Millä statuksella vaatteet lähetetään kansainvälisiin kuljetuksiin?
-Ovatko ne tuotteita, vaatejätettä vai jotain muuta?
5. Tuleeko ulkomaille lähetettävien vaatteiden täyttää tiettyjä standardeja?
-Asettaako organisaationne itse jotain standardeista?
6. Vaihtuvatko hyväntekeväisyyskohteet, jonne vaatteita lähetetään? Mitkä tekijät vaikuttavat hyväntekeväisyyskohteiden valintaan?
7. Miten toimitaan vastaanottaja maassa? Kuka on tällöin vastuussa vaatteista ja onko joku keino seurata, minne vaatteet päätyvät?
8. Onko yleishyödyllisellä yrityksellä omaa toimintaa kohdemaassa?
9. Millainen on yleishyödyllinen yrityksen rooli yleisesti vaatejätteen vähentämisessä ja vaatejätteen hallinnassa?
10. Miten vaatteisiin liittyvää jättekysymystä voitaisiin mielestänne ratkaista?
11. Koetteko, että yleishyödylliset yritykset tarvitsisivat lisää tukea?
-mistä? -esimerkiksi lainsäädännön muodossa?